

**AVRUPA İSLAM ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ MANEVİ
REHBERLİK BÖLÜMÜ**

**AİLE DAĞILMALARININ ÇOCUKLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
(Avrupa Örneği)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Veysel POLAT

Danışman: Dr. Osman BODUR

Rotterdam- 2 Mart 2018

TEZ ONAY SAYFASI

AVRUPA İSLAM ÜNİVERSİTESİ

Tezi Hazırlayan : İsim-Soyisim: Veysel POLAT

Tez Başlığı : Aile Dağılmalarının Çocuklar Üzerindeki Etkisi
(Avrupa Örneği)

Savunma Tarihi : 12.5.2018

Yüksek Lisans Tezi : ☐

Doktora : ☐

İsim ve soyisim

İmza

Danışman	Dr. Osman Bodur	
Jüri	Prof. Nedim Bahçekapılı	
Jüri	Dr. Battal Dogan	
Jüri		

Tez kabulü:

☐

Oy birliği

☐

Oy çokluğu

☐

Red edildi

Şartlı kabul edildi

AVRUPA İSLAM ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve Etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

ÖZ

Bu araştırmada, son yıllarda psikolojik, sağlık sahasında hizmet veren uzmanların oldukça sık karşılaştığı boşanmaya, cevap aranmaya çalışılmaktadır. Boşanma oranlarında oldukça hızlı bir artış olması sebebiyle de bu soru daha fazla önem kazanmaktadır. Bu nedenle, çocuğumuz için evliliğimizi devam ettirmekmi mi, yoksa boşanmak mı, daha iyi olur sorusu, anne-baba tarafından sorulan önemli bir soru haline gelmiştir. Bu konunun uzmanları birçok farklı sonuç bildirmektedir. Ebeveynlerin unutmaması gereken önemli bir nokta da, boşanmanın tek başına çocuğun psikolojik uyumu üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığıdır.

Bu araştırmada, Avrupa'da yaşayan çocukların, boşanma olayından ne şekilde etkilendiklerini ortaya koymak ve bu gibi durumlarda nasıl bir yaklaşım tarzı sergileyerek olumsuzlukları hafifletmek olacaktır. Çocuğun duygusallığını ve ruh sağlığını, ebeveynlerinin davranışlarını, tutumlarını, nasıl anladığı ve yorumladığına bağlıdır. Sorunlu evlilik, çocuklarda görülen ruhsal problemler için önemli bir risk faktörüdür.

Sonuç olarak, çocukların ruhsal, duygusal gelişimi için en ideal ortam, anne-babanın, her ikisi ile aynı çatı altında devam ettirdiği ve ebeveynleri arasında az çatışmalı bir ilişkinin olduğu aile ortamıdır. Okul öncesi dönemde, çocukların duygusal ve ruhsal gelişimi için anne-babanın, önemli bir rol oynadığı bildirilmektedir. Çocuk ve ebeveyn arasındaki bağda birçok ilişkili faktörleri vardır. Çocukların, ebeveynleri ile arasındaki farkındalıklarını anlamak oldukça önemlidir. Anne ve babanın karakterleri ve yapıları bu ilişkinin kalitesinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Sadakatle bağlanma, çocukların duygusal gelişimini pozitif yönde etkilemekte ve ruh sağlığı açısından koruyucu bir etken oluşturmaktadır.

Anahtar sözcükler: Boşanma, evlilik, çocuk, ebeveyn çatışması, psikolojik uyum, psikolojik destek.

ABSTRACT

In this research, attempts are being made to find answers to the causes of divorce with which psychologists and people who work in health care professions are often confronted. This question becomes more important because of the rapid increase in divorce rates. For this reason, it has become an important question for parents, whether they should continue their marriage for the children or not. Experts in this area report many different results. One important thing parents should not forget is that divorce by itself has no negative impact on the child's mental health.

This study will show how children in Europe are affected by divorce and how to address them in such situations to mitigate the negativity. The child's emotional and mental health depends on how his parents understand their attitudes, and behaviors. Problematic marriage is seen as an important risk factor for mental health problems by children.

The ideal environment for the mental and emotional development of children is therefore the family environment in which the children live with both parents under one roof and their parents have little conflict. It is reported that in preschool parents play an important role in children's emotional and spiritual development. There are many related factors in the connection between child and parent. It is very important to understand the children's awareness with their parents. It is believed that the characters and structures of parents play an important role in the quality of this relationship. Loyalty affects the emotional development of children in a positive direction and is a protective factor for mental health.

Keywords: Divorce, marriage, child, parental conflict, psychological adjustment, psychological support.

ÖNSÖZ

İstikbalimizin teminatı olan çocuklarımızın sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi için gereken hassasiyet gösterilmelidir. Psikolojik sorunlar yaşayan çocukların, sağlıklı bir şekilde gelişmesi mümkün değildir.

Yapılan araştırmalarda, ebeveynlerinden ayrılmış çocukların, ebeveynleri ile birlikte olan çocuklara göre psikolojik sorunlar açısından daha çok risk altında olduğu bir gerçektir. Aileler içerisinde çıkan problemlerin sonucunda, dengelerin alt üst olması ve boşanma gibi, vahim olayın gerçekleşmesi, çocuk açısından son derece zor bir durumdur.

Elde ettiğimiz bulgular, boşanmanın ebeveyn-çocuk ilişkisinde bozulma, duygusal desteği yitirme, mali zorluklar gibi birçok olumsuz olaylara sebep olmuştur. Anne ve babanın ayrılmasında en çok etkilenen maalesef çocuklardır. Biten ilişkilerde ebeveynlerinin, çocuğun ruh sağlığını korumak için gereken hassasiyetleri göstermeleri gerekir. Hayatın gerçeklerini iyi kavramamış çocuk için ne gibi sıkıntılar doğacak ve bu sıkıntılar gidermek için ne gibi tedbirleri almak gerekir. Bunun içinde, rehber öğretmeni veya psikolojik danışman gözetiminde gerekli destek sağlanmalıdır.

Bu çalışmada, Avrupa'da yaşayan çocuklarının, boşanma hadisesinde ne şekilde etkilendiklerini açıklamak ve bu gibi durumlarda nasıl bir yaklaşım tarzı sergileyerek olumsuzlukları gidermek olacaktır.

Çalışma konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar her aşamada bilgi, görüş ve değerlendirmeleriyle çok büyük destek ve yardımını gördüğüm değerli hocam ve aynı zamanda tez danışmanım Dr. Osman Bodur`a, Dr. Battal Dogan, Prof. Dr. Nedim Bahcekapılı Hocalarıma, ayrıca bana yardımcı olan arkadaşlarıma ve eşime teşekkürlerimi sunarım.

Mart, 2018

Veysel POLAT

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.y.	: Aynı yer
Bkz.	: Bakınız
ev.	: Çeviren
haz.	: Hazırlayan
Prof.	: Profesör
Dr.	: Doktor
s.	: Sahife
sad.	: Sadelestiren
ss.	: Sayfalar Arası
trc.	: Tercüme eden
ty.	:Tarih Yok
yay.	: Yayıncılık

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
DİLEKÇE.....	III
ÖZ	IV
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖ.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
GİRİŞ.....	11
Araştırmanın Konusu	12
Araştırmanın Amacı.....	12
Araştırmanın Önemi.....	12
Araştırmanın Metodu.....	13
Problem.....	13
BİRİNCİ BÖLÜM	14
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	14
1. AİLE KAVRAMI.....	14
1.1 Aile.....	14
1.2. Ailenin Tarihçesi.....	15
1.3. Geniş Aile.....	15
1.4. Dar Aile.....	15
1.5. Çekirdek Aile.....	16
2. BOŞANMA KAVRAMI.....	17
2.1. Boşanma Çeşitleri.....	17
2.1.1.Sosyo-Kültürel Yönden Boşanma.....	17
2.1.2.Dini Yönden Boşanma	18
2.2. Boşanma Sebepleri	19
2.2.1. Eşlerin Birbirinin Hayat Tarzına Karışması.....	20
2.2.2. Şiddet.....	21

2.2.3 Aldatma.....	22
2.2.4. Erkeğin Olumsuz Davranışı	23
2.2.5. Sevgi ve Saygı Eksikliği	24
2.2.6. Cinsel Problemler.....	24
2.2.7 . Maddi Problemler.....	25
İKİNCİ BÖLÜM.....	28
AİLENİN DAĞILMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	28
2.1 Bireysel Nedenler.....	28
2.2. Toplumsal Nedenler	28
2.3. Çevresel Nedenler	29
2.4. Kültürel Nedenler.....	31
2.5. Boşanmada Çocuğun Uyumunu Araştıran Farklı Bakış Açılıarı	34
2.6. Toplumun Boşanmış Ailelerin Çocuklarına Yaklaşımı Nasıldır?.....	37
2.7. Eşlerin Tartışması Çocuga Zarar Verirmi?	38
2.8. Boşanma Kararı Çocuga Nasıl Anlatılmalı?	38
2.9. Boşandıktan Sonra Anne- Baba-Çocuk İlişkileri	39
2.10. Kırıcı Bir Tartışmanın Çocuga Zararları.....	42
2.11. Boşanmayı Öğrenince Çocugun Tepkisi Nasıl Olur?.....	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	45
AİLE DAĞILMASININ ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	45
3.1. Duygusal Etkiler.....	45
3.2. Davranışsal Etkiler	46
3.3 Boşanmanın Çocukların Yaş Durumuna Göre Verdikleri Tepkiler.....	55
3.3.1. Oyun Çağındaki Çocukluk Döneminin Tepkileri	55
3.3.2. Okul Öncesi Döneminin Tepkileri	56
3.3.3. İlkokul Çağı Döneminin Tepkileri	57
3.3.4. Ergenlik Döneminin Tepkileri	59
3.4. Anne-Baba Tartışmalarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri.....	61
3.5. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Kısa Ve Uzun Süreli Etkileri	64
3.6. Boşandıktan Sonra Çocukların Anne-Babasına Karşı Duyguları	66
3.7. Yeni Bir Evlilik Yapan Ebeveyne Çocukların Tepkisi	67

3.8. Tartışmaları Çocuklarla İlişkilendirmek	68
3.9. Boşandıktan Sonra Çocugun Uyumuna Yönelik Çalışmalar	70
3.10. Boşanmış Aile Çocuklarına Kimler Yardım Edebilir?	70
 SONUÇ	 74
KAYNAKÇA	74
İNTERNET KAYNAKLARI	80
ÖZGEÇMİŞ	81

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın konusunu, önemi, amacı, tanımı, durumu belirtilmiş ve araştırmada geçen terimler tanımlanmıştır.

Toplumun temel taşı olan çocuk, aile içinde yetişir, gelişir, bilinçlenir ve topluma hazır hale gelir. Aile biçimleri, yöreden yöreye, toplumdan topluma, farklılıklar gösterebilir. Türk toplumunda genel olarak kabul edilen aile türü, anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailedir. Çocuk ile ailenin bağları, sağlıklı olduğu süreçte mutludur ve huzurludur. Aile ilişkilerinin farklı nedenlerle bozulması sonucu, bu üçlü sistemin, anne-baba-çocuk ilişkileri sıkıntıya girerek ve anne-babanın boşanması ile istenmeyen sonuçlar doğuracaktır. Bu durumda çocuk, ebeveynlerden daha fazla sıkıntıya girecek, bu olaylara karşı birtakım tepkiler ve olumsuz davranışlar gösterecektir.

Toplumun esasini oluşturan aile, evlilik yoluyla kurulmaktadır. Bu birlikteliğin, farklı nedenlerle sürdürülememesi söz konusu olduğunda boşanma, aile birliğini sona erdiren önemli bir karardır. Toplum, boşanmayı evlilik sıkıntılarının bir tür çözümü olarak kabul etsede de, ailenin parçalanması, küçük çocuklar için en yaygın ve önemli yoksunluk ve kaygı yaratıcı nedenlerdir. Bu şartlarda yetişen çocuklardaki kişilik zedelenmelerinin, gelecekte kendi evliliklerini ve kendi çocuklarının yetişmesini olumsuz yönde etkileyeceğini gösteren belirtiler vardır. Hiçbir suçu olmadığı halde, birçok haklardan yoksun, güvenden ve sevgiden uzak bırakılmaktadırlar.

Benimde görev yaptığım Avusturyada, edindiğim tesbitlere göre, camimize gelen 70 öğrencinin 16 tanesinin ebeveynleri ayrılmıştır. Bu sayı önceki görev yaptığım Türkiye'deki sayının çok üzerindedir. Öğrencilerin davranış ve tutumları, ailesiyle yaşayan çocuklara göre daha agresif ve içine kapalıdır. Camiye düzenli olarak gelmezler, geldikleri zamanda vaktinde gelmezler. Kahvaltılarını camiinin lokalinde yaparlar. İşte bu durum, tezimin hazırlanmasına vesile olmuştur. Amacım Avrupadaki Türklerin bu kanayan yarasına melhem olmak ve insanlara faydalı bir eser bırakmaktır.

Araştırmanın Konusu

Karı-koca arasında yaşanan tartışma ve boşanmanın hem çiftler üzerinde hemde çocuklar üzerinde bir çok toplumsal ve psikolojik sonuçları bereberinde getirmektedir. Son yıllarda Avrupada, müslüman Türklerin arasında da, hızlı bir şekilde artış gösteren boşanma konusu, dikkatleri bu konu üzerine yoğunlaştırmıştır. Özellikle de, yaşanan tartışma sürecinde ve boşandıktan sonra, çocuklarda meydana gelen psikososyal davranışların tetkik edilmesi, psikolojinin aşırı bir şekilde ilgisini çekmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, boşanmanın çocuklar üzerindeki sosyolojik, psikolojik faktörlerini genel olarak ele alarak, boşanma olayını yaşayan çocukların bu durumdan nasıl etkilendiklerini ortaya koymak, bu durumu yaşayan çocuklara nasıl yardımcı olunacağına dair bilgiler sunmak ve ebeveyn ile çocuk çocuk arasındaki ilişkiyi gözden geçirmektir.

Araştırmada, giderek artan ve toplumsal boyutta bir problem olan boşanmanın, sebeplerinin ve ayrılık sonrasında ortaya çıkan zorlukların, değerlendirilmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Bu sebeple, evlilik birliğinin korunmasına yönelik alınabilecek tedbirlerin ve çiftlere sunulabilecek psiko-sosyal destek hizmetlerinin, problemin çözümüne katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Boşanma olayının, insanlar üzerinde bıraktığı izlerin, boşanma olayının kalitesine de bağlı olduğu inkar edilemez bir hakikattir. Bu sebepledirki, aileler kavgalı olduğu dönemler de bile güzel iletişimler kurarak, gerek kendileri, gerekse bu olaydan en çok etkilenen çocukların, en alt düzeyde zarar görmelerini sağlamalıdır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada, Avrupada yaşayan müslüman, türk ailelerin, boşandıktan sonra çocuklar üzerindeki etkisi ana hatlarıyla ele alınmıştır. İçinde bulundugumuz, bu modern

çağda, boşanma oranları hızla artmakta ve parçalanan ailelerin, çocukları yakın çevreleri bu olaylardan olumsuz yönde etkilenmektedir. Toplumsal bir sorun haline gelen boşanmanın psikolojik ve sosyolojik yönlerini araştırmak, bu ayrılığın altında yatan sebepleri tesbit etmek, çocukların ve ailelerin bu durumdan nasıl etkilendiklerini ortaya koymaktır. Çünkü boşanma, sonuçları bakımından sadece ayrılan eşleri değil, diğer taraftan ailenin bütünlüğü, içinde bulunan çocukları ve ailenin yakın çevresinde etkilemektedir. En fazla da çocukların duygusal, ruhsal ve kişilik gelişimlerini olumsuz yönde etki etmektedir.

Araştırmanın Metodu

Araştırmada çeşitli makaleler, tezler, gazete haberleri ve uzman kişilerden de yararlanılmıştır.

Problem

Ebeveynlerin ayrılığı, hiç şüphe yoktur ki, çocukların başına gelebilecek en acı olaylardan birisidir ve çocuğu hem duygusal hemde psikolojik yönden etkileyecektir. Önemli olan bir gerçekte şudur ki, anne ve babanın idivaçlarını çocuklar nasıl karşılıyor ve çocuklarla ilişkilerini normal şekilde devam ettirebiliyorlarmı? Şu an Avrupada üç evlilikten biri, boşanma ile sonuçlanıyor. Evliliklerin çoğu, ilk 7 yıl içerisinde sona eriyor. Bu veriler boşanmanın nasıl bir sosyal mesele olduğunu bilmemiz açısından önemlidir. Ayrılığı, iyi ya da kötünün karşılığı olarak görmek, sıradan bir yaklaşım olur.

Toplum olarak boşanmaya “eşler arası ayrılık” olarak bakılıp, olağan olarak değerlendirmek, bazı münferit olaylarda belki düşünülebilirse de bu durum boşanmayı çok basite indirgemek anlamına gelir. Çünkü boşanma sadece eşleri değil, o aileyi oluşturan ve ileride aile kuracak olan çocukları doğrudan etkilediği gibi, eşlerin yakınları da meydana gelen bu olaydan etkilenebilmektedirler(Keskin, 2007).

Birinci Bölüm

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Aile dağılmalarında ve bunun çocuklar üzerindeki etkisi konusunda bir çok akademik çalışmalar, köşe yazıları, makaleler ve Üniversiteler bazında araştırmalar yapılmış ana hatlarıyla ele alınmıştır. Ancak bu araştırmalarda Avrupa boyutuna pek değinilmemiştir. İşte yapılan bu çalışma, açığı kapatmak amacıyla “Avrupada Aile Dağılmalarının Çocuklar Üzerindeki Etkisi” başlığı altında detaylıca ele alınmıştır.

1. AİLE KAVRAMI

1.1. Aile

Aile: Evlilik ve kan bağına dayanan, karı-koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir(Psikiyatriksosyalhizmet.com. /aile-kavrami-ve-tanim).

Kısacası aile; kadın ve erkek arasındaki yaşam birlikteliği ve toplumu oluşturan en küçük grup olarakta tanımlanabilir.

Çocuk: Bebekliğin sona erdiği henüz yetişkin olmadığı hayat dönemidir. Çocukluğun bitişi, buluş çağı veya ergenliğin başlangıcıyla belirtilir. “Çocukluk, yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir. Ancak çocukluk, bebekliğin tersine doğal bir gerçeklik değil sosyo-kültürel bir kavramdır. Bu nedenle de öteki toplumsal kavramlar gibi norm ve değerlere göre göreceli olarak belirlenir.”¹

Ne kadar süreyle çocuk olarak kabul edildiginiz, yaşadığınız toplumada bağlıdır. Bazı toplumlarda çocukluğun bitişi, seçimlerde oy kullanabileceğiniz yaşla yasal olarak belirlenmiştir. BM İnsan Hakları Komisyonu çocukları, 18 yaşın altındakilerolarak tanımlar(<http://www.kulturelbellek.com/cocukluk-donemi-nedir-cocuk-kime-denir/>).

¹ Emine AKYÜZ, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Milli Eğitim Basımevi, 2000, s. 59

1.2. Ailenin Tarihcesi

Toplumun temeli teşkil eden ailenin geçmişi, çok eski tarihlere tekabül eder. Ailenin şekillenmesinde ve oluşmasında çeşitli faktörlerin rol oynadığı, ailenin şimdiki yapısına ulaşıncaya kadar belli evrelerden geçtiği kabul edilmektedir. Neslin devamı, ekonomik ihtiyaçlar, vb. ailenin oluşumunda önde gelen etkileyici sebeplerdir. Eski devirlerde ‘geniş aile’, ortaçağda ‘dar aile’, yeni çağda ve günümüzde ‘çekirdek aile’ olarak kısımlara ayrılabiliriz.

1.3. Geniş Aile

Eski çağlarda evrensel ve karakteristik olan bu aile çeşidi özellikle Çin, Hindistan ve Japonya’da görülmektedir. Bugün bile köylerde, kasabalarda yaşayan insanlarda babanın, karısı, evlenmemiş kız çocukları, oğulları, oğullarının karısı ve çocukları üzerinde mutlak hakimiyete sahiptirler.

1.4. Dar Aile

Ortaçağda, özellikle de büyük şehirlerde, geniş ataerkil aile yerine, küçüğünün geçtiği görülmektedir. Bu aile, karı-koca, evlenmemiş çocuklardan anne ya da baba, akrabalardan meydana gelmektedir. Bu dönemde, evlenmeler duygusal değil, ekonomik sebeplerden dolayı yapılmaktadır. Evlenme, herşeyden önce ticari sözleşme biçimindedir.

Bu dönemde, kızınların kocasız kalmaması istenirdi. Belirli bir yaşa gelen kızın evlendirilmesi bir kültür, adet hem de yasal bir gereklilikti ve çocuklara karşı ilgisi oldukça resmi ve soğuktu. Çocukların, kendileriyle alakalı hiçbir hakları bulunmamaktaydı. Çocuklar, ancak bir eşya gibiydi ve babalarının emirlerine uyarlardı. Kız çocuklarını mümkün olduğu kadar pahalıya satmak, her baba için önemli bir durumdu. Kızlar, evlenecekleri genç hakkında fikir yürütme hakkına sahip bile değillerdi.

1.5. Çekirdek Aile

Ekonomik şartların değişmesi ve endüstriyel devrim, dar ailenin değişikliğe uğramasına neden olmuştur. Çünkü, büyük şehirlerde fabrika, başka iş yerlerinde artması, gençlerin, ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeleri, anne-babanın çocuklar üzerindeki yetkilerini oldukça zayıflatmıştır. Bunun sonucu olarak, gençler eşlerini kendileri seçmeye ve evlendikten sonra da başka evlerde yaşamaya başlamışlardır. Modern çekirdek alienin, bazı özellikleri şunlardır:

- Arkadaşlık temeline dayanılarak, hayat arkadaşlarını seçme hürriyetine,
- Genç çiftler evlendikten sonra da her iki tarafada bağlı olmamaları,
- Karı-koca arasında eşitliğin benimsenmesi,
- Aile, her problemde karı-koca ve belirli yaşa gelmiş çocukların hep bir araya toplanarak karara varmalarıdır.

Örfler, adetler, gelenek ve görenekler aile fertlerinin, içinde alacağı rolleri belirlesede, üyelerin üstleneceği roller toplumlara, çekirdek ve geniş aile çeşitlerine göre değişiklik gösterebilir. Aile fertlerine yönelik istekler, beklentiler ve roller her ortamda farklı olabilir.(www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/aileterapisti_.htm).

Aile dendiği zaman, anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile kavramı akla gelir.

Aile; kan bağı, evlilik ve diğer yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan, bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçların karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir.

Fertlerin gelişiminde aile çok önemli rol oynar ve sosyalleşme sürecinde etkindir. Ailenin en önemli görevi, anne ve babanın ya da diğer aile üyesinin çocuklarına sağladıkları bakım, sevgi ve eğitimidir. Çocuk yaşları ilerledikçe, anne-babanın fiziksel ve sosyal olarak daha yeterli hale gelen çocuğuna karşı olan davranışları farklılaşır ve bu durum giderek farklı boyutlara ulaşır, aile içindeki ilişkileri de değiştirir. Burada ailenin

yapması gereken şey, her yaş dönemindeki çocuğa ilgi göstermek, kontrolü hiçbir zaman elinden bırakmamaktır. Anne ve babalar çocuklarının ruhsal, duygusal ve kişilik gelişiminde temel birim olarak büyük önem taşır. Ergenlik dönemindeki farklılıklar, aileyi ve aynı anda aile içi ilişkileri etkileyebilmektedir.

İyi ilişkiler kuran, kendine güvenen, ileri görüşlü, araştırmacı ve üretken gençler yetiştirilmesine özen gösterilmelidir. Aile içindeki iletişimde, çatışma yerine hoşgörü, şiddet yerine uyumlu, tartışma yerine mutluluk ve huzur esas alınmalıdır. Eşler arasındaki çatışma, boşanmayı beraberinde getirmekte ve bu durum çocuğun gelişimini olumsuz bir yönde etkilemektedir. Bu sebeple, Avrupada boşanan ailelerin çocuklar üzerinde bırakacağı olumsuz etkilerle nasıl başa çıkılabilir sorusuna cevap aranmaya başlanmıştır. Fakat, boşanma her zaman menfi sonuçlara neden olacak, her boşanan ailenin çocuğu sorunlu olacak diye bir şey söz konusu değildir. Ailenin düzenini bozacak veya sarsacak, faktörleri göz önünde bulundurursak, olumsuz sonuçların gerçekleşmesi engellenmiş, en aza indirilmiş oluruz. Bu sürecin nasıl bir şekilde çözümleneceği, fertlerin kişilik özelliklerine, karakterlerine, becerilerine, alacakları psikolojik yardım ve desteğe bağlıdır.

2. BOŞANMA KAVRAMI

2.1. Boşanma çeşitleri

2.1.1. Sosyo-Kültürel Yönden Boşanma

Boşanma olayı; sebepleri, gerçekleşme şekli ve sonuçları yönünden; dini inançlardan, geleneklerden, ve hukuki düzenlemelerden etkilenmektedir (Arıkan, 1996). Boşanma hadisesini, toplumun bir kısmı sıradan bir olaymış gibi görsede, diğer kesim mutlak surette kabullenmemiştir.

Eğitim seviyesi yüksek olanlarda boşanmaya ve boşanmış kişilere karşı tutumları daha müsbet olacaktır. Tüm gayretlere rağmen evliliğin yürümeyeceğinin anlamaları halinde boşanmayı çözüm olarak görmektedirler. Buna karşılık, eğitim seviyesi çok düşük seviyede olanların boşanma ve boşanmış bireylere karşı bakış açıları; yanlış bilgilendirme ve önyargılı olma gibi sebeplerle akli değerlendirmelerden çok, acıma, öfke,

tiksinti hatta intikam gibi duygu ve düşünceler ağır basmaktadır. Etkisiz ve tutarsız aile yönetim teknikleri zayıf-eksik belirlenmiş kurallar çocuktaki anti-sosyal davranışların hazırlayıcısıdır. Çünkü sosyal süreç aile de başlar, kontrollü ve dengeli bir kişilik yapısı bu süreç içerisinde oluşur.²

Boşanmaya karşı, olumsuz tutumda kültürel değerlerin de önemli bir etkisi vardır. Her şeyden önce boşanmış kişi, bir evliliği sürdüremeyecek ve karısını ya da kocasını idare edemeyecekse, beceriksiz olmakla itham edilmektedir. Ancak bu baskı diğer yandan ayrılmayı önleyen bir durum da oluşturmaktadır. Boşanmış kadının toplumsal baskıdan zarar göreceği endişesi yanında, varsa çocukların da boşanma nedeniyle bir anlamda anne ya da babasını kaybedecek olması boşanmaya ilişkin olumsuz tutumların başlıca sosyal kaynakları durumundadır (Akyüz, 1983, 4. vd).

2.1.2. Dini Yönden Boşanma

Hristiyanlık dininin çeşitli mezheplerinde, boşanmaya ve ayrılığa karşı farklı yaklaşımlar sergilenmektedir. Fakat bunlardan biri, çağdaş, gelişmiş ülkeleri de etkileyecek ölçüde önemli bir farklılık göstermektedir: Katolik mezhebinde evlilik, çiftlerin ömrü boyunca devam etmesi gereken kutsal bir kurumdur ve boşanma cinsel ilişkinin bulunmadığı durumda ve papanın izniyle gerçekleşebilecek bir durumdur. Bu nedenle çok sınırlı haller dışında Katolik mezhebinin boşanmaya izin vermediği kabul edilmektedir (Arıkan, 1996, 3). Türk toplumunda, aile bütünlüğünün korunması ve huzurun sağlanmasında dinin ayrı bir rolü vardır.⁴ Çünkü aile ve ailenin korunmasına ilişkin dini mesajlar, İslam dininin en önemli öğretileri arasında yer almaktadır. İslam dini aile konusunda bilgiye dayalı, sosyal muhtevalı ve ahlak merkezli bir dindarlık modelinin temel referanslarını Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin örnek uygulamalarında

² Gülay ÖTER- Nejat AKALIN, "Paşakapısı Cezaevindeki Tutuklu Çocukların, Psiko-Sosyal, Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Kriminolojik Özellikleri, Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul 1993, s.115

göstermiştir. Her çağda inanırlarınca yeniden sorgulanması gereken bu öğretilerin nihai hedefi, insanlığın ortak huzurunu temin etmektir.³

Müslümanların temel dini kaynağı durumunda olan Kuran'da, boşanma yasaklanmış değildir. Boşanmış erkek ve kadının hukuki durumu ile ilgili bir çok hüküm ayetleri vardır. Ancak evlilik ve aile kurumunun, toplumun temeli olarak algılanması ve bu yönüyle bir anlamda kutsal kabul edilmesi nedeniyle, mümkün olduğunca devamından yana bir tavır konulmuştur. İslam dininin temel kaynaklarından biri durumunda olan Peygamberimizin sünnetinde de boşanma hoş karşılanmamaktadır (Aktan, 1993, 409). Örneğin, Allah'ın katında mübahların en sevilmeyeni boşamadır. İslam dininin Peygamberi, konuya bakış açısını özetlemektedir. Türk toplumunda boşanma kurumuna karşı gösterilen tepkide, bu bakış açısının önemli bir katkısının olduğu açıktır. İslam dininde temel boşanma nedeni, şiddetli geçimsizlik ya da imtizaçsızlık denilen haldir. Bunun haricinde; erkeğin kötü muamelesi, bakire olduğu umulan kadının bakire olmadığına anlaşılmaması, kadının kısırlığı, erkeğin iktidarsızlığı, erkeğin evi geçindirememesi, kadının zinası, erkeğin ikinci evliliği nedeniyle, kadının ihmal edilmesi gibi hallerin de boşanma sebebi yapıldığına rastlanmaktadır (Yalçınkaya/ Kaleli, 1988, 314 vd., Savaş, 1993, 524 vd., Aktan, 1993, 409 vd.).

2.2. Boşanma Sebepleri

İnsanlar sürekli değişme eğilimindedir. Değişmenin iki taraf için farklı niteliklerde olması, anlaşmazlıkların oluşmasına zemin hazırlar. Bu nedenle de çoğunlukla iki tarafın bir veya birkaç konuda anlaşamaması temel boşanma sebebidir (Seven, 2008). Hayatımızda bir çok çiftin boşanma sebeplerinin temelinde aralarında sevgi ve saygı bağı olmasına rağmen, kişilik uyumsuzluğu yaşayarak, sağlıklı bir evlilik kuramamaktadırlar.

³ Gülay ÖTER- Nejat AKALIN, "Paşakapısı Cezaevindeki Tutuklu Çocukların, Psiko-Sosyal, Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Kriminolojik Özellikleri, Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul 1993, s.115

2.2.1. Eşlerin Birbirinin Hayat Tarzına Karışması

Karı-koca arasındaki uyum, sağlıklı bir evlilik için önemli etkenlerden birisidir. Eşler arası fikir, duygu, düşünce birliğine sahiplik ne kadar ileri derecede ise, kişilerin evliliği de o ölçüde sağlam ve huzurlu olur. Bu müşterek konulardan biri de aile fertlerinin dine, dini yaşama biçimine ve kabullenmeleriyle de alakalıdır. Özellikle yuva kurarken, kişilerin dini hassasiyetlerinede dikkat etmek gerekir.

Yaşadığımız şu modern çağda, çoğunlukla aileler dini kurallara gereken saygıyı göstermiyorlar, bu da aile içi çatışma ve huzursuzluklara sebep olabiliyor. Bundan dolayı dindar eşler, dindar olmayan eşlerinden dinin hükümlülüklerini yerine getirmelerini isterken, dini yönü zayıf olan eşler ibadet, özellikle de başörtüsü konusunda hanımlarına sorun çıkarabilmektedirler. İbadetlerine veya dini yaşam şekline müdahale, bazen boşanma ile sonuçlanabilmektedir.

Ev reisi olan erkek “eşim ilk zamanlar, arasıra da olsa namazını kılan, orucunu hiç terketmeyen, giyiminde de aşırıya kaçmayan birisi idi. Son zamanlarda çalışma arkadaşlarına takıldı. Gece eve geç gelmeler, telefonla aradığım zaman telefona cevap vermemeler ve en vahimide dışarıya çıkarken çok dekolte giyinmesi, makyajında aşırıya kaçması ve bu kadın üç çocuk annesi. Bildiği halde, nasıl Allah’ın emirlerine karşı gelir. Bu kunuyla ilgili kendisini defalarca uyarmama rağmen beni dinlemedi, ne yapacağımı bilmiyorum. Artık ayrılmak istiyorum, çocuklarım aklıma geliyor, sabrediyorum. Sabrında sınırı var, artık dayanamıyorum. Hocam nasıl davranmam gerekir” diye biz din görevlilerine serzenişte bulunuyorlar.

Örnekte de görüldüğü gibi, fikir farklılıklarının artması huzurun, mutluluğun yok olmasına vesile olabiliyor. Bazan bunun terside olabiliyor. Eşinin kumar oynaması, içki içmesi, kötü insanlarla arkadaşlık yapması gibi sebepler. Hanımını, karşı çıkması sebebiyle, kuma getirmek, hakaret etmek suretiyle tehdit etmesi gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

2.2.2. Şiddet

Şiddet; fiziksel güç veya otoritenin kasten bir tehdit veya gerçeklik şeklinde bir başkasına uygulanması neticesinde, maruz kalan kişide ölüm, yaralanma ve ruhsal zarara yol açma olasılığı bulunması durumu olarak tanımlanır.

Aile içi şiddeti, ebeveynler ne kadar saklarsa saklasınlar, toplumda çok yaygın bir hadisedir. Fiziksel şiddete ailelerin % 34'ünde, sözlü şiddete ise % 53'ünde rastlanmaktadır. Çocuklara yönelik şiddete rastlanma oranı da % 46'dır. Aile büyüdükçe şiddet de artmaktadır. Özellikle kayınvalideden kaynaklanan sorunlar, geleneksel gelin-kaynana problemini çıkarırken, eşler arasında da tartışmalara yol açmaktadır. Günümüz toplumlarında kadına yönelik şiddet eğilimleri, her türlü eğitim faaliyetine ve yasal önlemlere rağmen varlığını sürdürmektedir. Her ne olursa olsun, çözümünün çok zor ve çok taraflı bir problem olduğu açıktır. Bu problemi tümüyle ortadan kaldırmak iyi bir hedef olmakla birlikte, bu hedefe ulaşabilmek hiçte kolay gözükmemektedir.

Şiddet denildiğinde akla ilk gelen fiziksel şiddettir. Ancak şiddetin duygusal, ekonomik, sözel ve psikolojik olmak üzere pek çok çeşidi vardır. Sözlü şiddet, küfür, hakaret vb. sözlerle ya da baskı içeren sözlerle kendini göstermektedir.

Eşleri boşanmaya götüren ve boşanmayı istemesine neden olan etkenler arasında “şiddet olması” önemli bir faktördür. Boşanma hızı niçin her yıl artış göstermektedir? Türkiye’de mahkeme kayıtlarında farklı yıllara ait boşanmaların yaklaşık %95’inin nedeni olarak “şiddetli geçimsizlik” geçmektedir. Bunu “terk” ve “zina” gibi faktörler izlemektedir.⁴ Oysa boşanmaların arka planında farklı nedenler vardır.⁵

⁴ Türkiye İstatistik Yıllığı, 2011, www.tuik.gov.tr, (26.04.2014). ⁵ Abdurrahman Kurt, “Dünden Bugüne Türk Ailesi”, Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Ed. Mehmet Zencirkıran, Nova Yayınları, Ankara 2006, s. 534-535. ⁸ Osman Güner, “İslam Düşüncesinde Kadına Yönelik Şiddet Söylemine Bir Bakış”, 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (OMÜİFD) S. 23, Samsun 2007, s. 61.

Çocukların, şiddeti anne-babasından görmesi ve öğrenmesi, geleceklerinin bu şekilde tasavvur etmelerine sebep olabilir. Çünkü, ailede anne-babanın herhangi bir sorun ve çatışma durumunda nasıl davrandıkları, özellikle çocuklar açısından son derece önemlidir. Gençler ve çocuklar, yetişkinlerin tartışmalarını nasıl çözmeye çalıştıklarını gözlemleyerek, kendi geleceklerine ait örnek davranma biçimlerini oluşturabilirler. Bu manada şiddet, aileler tarafından geleceğe taşınarak nesiller boyu devam ettirilen bir süreç olabilir.

Ancak, etkili çözüm yollarından biri, insanlar ilişkilerini düzenlerken, dini ve ahlaki prensipleri benimsemiş, yaptığı her şeyin hesabının sorulacağı vicdan ve sorumluluk taşıyan insanlar yetiştirmekten geçmektedir.

2.2.3. Aldatma

Boşanma sebepleri arasında en önemli ve etkisi en çok olan, eşlerin birbirini aldatmasıdır. Aldatma, evlilikte karı-kocanın birbirine güvenini, sevgisini, saygısını yitirmesine ve aile huzurunun parçalanmasına neden olan en büyük faktörlerin başında gelir. Eşlerin bir birini aldatması, aynı zamanda boşanmaları artıran sebeplerdendir. Aldatma evliliğin en önemli merhalelerinde biri olan sevgi, saygı ve güven duygularını zedeler, sadakati ortadan kaldırır. Bu gibi yaklaşım evliliğin doğasına da aykırıdır.

Aldatmayı yaşayan çiftler, güvenini kaybeder ve bu durum evliliklerde önemli problemlere yol açar. Aldatılan kişi; eşi ile ilgili olumlu düşüncelerinde azalma olur ve beraber vakit geçirmek istemezler. Aldatma evliliğin en önemli aşamaları olan sevgi, saygı ve güven bağlarını zedeler, sadakati ortadan kaldırır. Bu tür bir yaklaşım evliliğin doğasına da aykırıdır.⁵

⁵ Kemal Çakmaklı, “Eşlerin Birbirini Aldatması” Bizim Dünyamız, Sorunlu Aileler, BAAK Yayınları, Yayın No: 47, Ankara 1997, s. 26. http://www.aile.gov.tr/files/kutuphane_20_Sorunlu_Aileler.pdf. (24.02.2013)

Aldatılma sonrası süreçler üç evreye ayrılır.

1. Dalgalanma Evresi: Aldatılan eş, ilişki yaşayan kişi ile kendisini karşılaştırır. Karşı tarafı merak eder, o kişiyi takibe alır veya o kişi ile görüşmek isteyebilir. İlk reaksiyonlar şok, öfke ve inkardır. Cezalandırmak ve intikam almak ister. Aynı acıyı eşinin de yaşamasını ister.

2. Erteleme Evresi: Fiziksel ve duygusal olarak geri çekilme, özgüvende hasarlar, terkedilmişlik hissi, detaylarla uğraşma ve reddedilmiş hisleridir. Bu durumda yakınlarından destek almak ister. Bu süreçte aldatılan eş hiçbir şey yapmak istemez.

3. Güven Kazanma: Aldatan eşte, özür dileme, sürecini telafi edilmesi, iyi bir aile olmak için gün boyunca daha çok sorumluluk alma ve görevleri yerine getirmek gibi davranışlar görülür. Fakat aldatılan eş, eşinden gelen hiçbir olumlu yaklaşıma cevap vermek istemeyebilir.

Aldatma, evlilikte yaşanan en zor süreçlerden biridir. Bu olay kadın açısından, erkek açısından da aynıdır.

Evlilikte mutlu, huzurlu olmak için en önemli unsur, güven ve sadakattir. Sadakatsizlik, çiftler kadar çocukları da etkiler. Bu durumun olumsuz sonuçları anne-baba ile akrabalara, hatta topluma bile yayılabilir.

2.2.4. Erkeğin Olumsuz Davranışı

Çiftlerin, büyük hayallerle kurmuş oldukları aile hayatına, en çok zarar veren faktörlerden biri olarak da görülmektedir. Kötü karakterler olarak içki, kumar ve her türlü zararlı alışkanlıkları sayılabiliriz. Erkeğin kumar, içki, zina gibi kötü alışkanlıkları aile birlikteliğine çok büyük zararlar vermektedir. İslam'da evlilik dışı tüm ilişkiler yasaklanmış, özellikle zina büyük günahlardan sayılmış, buna başvuranlar ağır ifadelerle kınanmış, bu yanlışa ağır cezai müeyyideler getirilmiştir.⁶

Furkan 25/65; İsrâ17/31; En'am 6/151.

Kumar, içki ve her türlü kötü alışkanlıklar, tüm olumsuzlukları beraberinde getirmekle kalmayıp, kişinin ailesine karşı sorumlulukları yerine getirmesine de engel olmaktadır. Bu nedenle evlilikler dayanılmaz hale gelmektedir. Erkeğin, eşine ve çocuklarına karşı gereken hassasiyeti göstermeyişi, eşi üzerinde baskı kurarak aşırı şekilde kıskançlık göstermesi, eşler arası güvensizliğe ve dolayısıyla boşanmalara sebep olmaktadır.

Erkeğin olumsuz davranışları, anlatılan özellikler, farklı şekillerde ortaya çıkabilmekte ve bu özelliklerin sayısı kişiden kişiye değişebilmektedir. İnsanların bazıları da bu özelliklerin sadece biri görülebildiği gibi, bazılarında ise ikisi hatta daha fazlası görülebilmektedir. Nitekim kötü alışkanlıklar, kıskançlık, ilgisizlik, eşini aldatma ve diğer özellikler tek kişide de bulunabilir.

2.2.5. Sevgi ve Saygı Eksikliği

Çiftler arasındaki, diğer boşanma sebebi de eşlerin birbirine karşı sevgilerinin ve saygılarının yok olmasıdır. Halbuki, iki farklı insanı karı-koca, anne-baba yapan en değerli duygu sevgi ve saygıdır. Sevgi ve saygı iletişiminin yok olduğu yerde, aileden söz edilemez. Kısaca, karşılıklı sevginin ve saygının bittiği yerde aileler de bitmiştir. Sevgiyi, sadece eşinin maddi ihtiyaçlarını gidermek olarak anlayan ve eşine duygusal anlamda hiçbir yakınlık göstermeyen çiftlerin, aile içi huzursuzluklara neden olduğu görülmektedir. Önemli olan çiftler arasındaki saygı, sevgi, güven ve anlayıştır. Bu prensiplere sahip bir aile, sağlam temellere dayanacaktır.

2.2.6. Cinsel Problemler

Cinsellik, kadın ve erkeğin ihtiyacı olduğu kadar, nesillerin devamı için de zorunlu bir olgudur. Dini anlamda kadın-erkek ilişkisi, nikah yapmakla meşruluk kazanmıştır. Evlilikte ruhsal, cinsel uyum, karı-kocanın en çok istediği şey iken, bazen erkek veya kadın kaynaklı cinsel sorunlar evlilikleri sonlandırabilmektedir. Erkeklerde bulunan iktidarsızlık, cinsi münasebete engel bir hastalık ve kusur bulunduğu, kadın

boşanma isteğinde bulunabilmektedir. Cinsellik belirtilen amaçlara ulaşmayı sağlarken, aynı zamanda insanın hem kendi bekasını garanti altına almakta hem de beşeri tekâmüle katkıda bulunmaktadır.⁷

“3 yıldır evli olmamıza rağmen şu ana kadar aile hayatımız olmadı, eli elime değmedi, her gün aramızda sorun çıkıyor. Aramızda sevgi saygı diye bir şey kalmadı. Bu duruma sabredecek gücüm ve takatım kalmadı. Psikolojimde bozulmaya başladı. Ayrılısak, acaba vebal altına girermiyim?” diyor, evin hanımı. İnsani bir duygunun gereği olarak çoğalıp, neslini devam ettirmeyi arzulaması kadın ve erkek tüm insanlar için hayatın esasını oluşturur. Sağlıklı bir cinsellik, karı-koca arasındaki sevgi, saygı ve güvenin ifadesidir.

Aile hayatında yaşanan sorunlardan bayanlar ciddi anlamda etkilendikleri, tedavi ve çözüm yolları için kadınlar erkeklerden daha çok çaba göstermektedirler. Erkeklerin, çoğunlukla konuya gereken önemi göstermedikleri ve “benim hiç bir şeyim yok, taş gibiyim” diyerek doktora gitmeyi reddettikleri görülmektedir. Burada erkeğin, problemin kendisinde olduğunu kabul etmemesi ve çözümlerin kadınların işi olduğu, şeklindeki tavırlarını görmekteyiz.

2.2.7. Maddi Problemler

Sosyo – ekonomik problemler, aile fertlerinin farklı beklenti içine girmelerine, yaşanan sorunların farklı boyutlara çekilmesine ve evlilikten beklenen ihtiyaçların karşılanmasına mani olmaktadır.

Bazen de evliliklerin maddi sorunlar nedeniyle bitirildiği görülmektedir. Maddi problem nedeniyle boşanmak isteyen ailelerde, asıl nedenin başka sorunların oluşturduğu

⁷ Nevin Meriç, Fetva Sorularında Değişen Kadın Yaşamı, Elest Yayınları, İstanbul 2004., s. 124

müşahade edilmekte, maddi problemlerin ise dışa yansıyan bir gerekçe olduğu anlaşılmaktadır.

Örnek verecek olursak “Babamın evinde zengin değildik ama huzur ve mutluluk vardı. Şimdi o huzuru, mutluluğu arıyorum ama bulamıyorum. Eşim bana karşı çok pinti. Hiçbir istediğimi almıyor ama kendisi, paramız olmasa bile bir yerlerden borç bulup kendisi için, yapacağını yapıyor. Her gün evde para tartışması yapıyoruz, bu nedenle boşanmak istiyorum” diyor, evin hanımı.

Yukarıdaki sebepler dolaylı evlilik sorunları yaşayan bir çiftin anne-baba olarak da çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilmelerini bekleyemeyiz. Anne ya da baba çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kursalar bile, birlikte çocuklarına karşı tutarlı, dengeli tutum ve davranışlar sergilemekte güçlük çeceklerdir.

Çocuklar, ebeveyleyler arasında yaşanan tartışmaya korku, öfke gibi olumsuz duygu halleri ile tepki verebilirler. Bu durumda çocuklar, anne baba tartışması karşısında, çoğu zaman birinin yanında yer almak zorunda kalmakta, bunun neticesinde de aile içi genel uyum bozulmaktadır. Anneleri ve babaları arasında kalan çocuklar, bunun çaresizliğini yaşıyorlar. Ebeveynler bu hatalı tutumlarından bir an önce vazgeçip çocuklarına daha sağlıklı yaklaşım sergilemelidirler. Aksi takdirde, çocuklarının uyum ve davranış sorunları yaşayacakları kaçınılmaz bir gerçektir.

Çoğunlukla, eşler boşandıktan sonra görüşmek istemezler. Sanki yıllarca aynı evi ve hayatı paylaşmamışlar gibi, birbirlerinden kaçarlar. Hatta bazı eşler, telefonda bile konuşmazlar. Eşlerin birbirlerini görmek istememeleri, ilk zamanlar için doğal karşılanır. Çünkü onlar da boşanmanın yarattığı duygusal zedelenmeleri ve uyum bozukluklarını yaşarlar. Ancak, çiftlerin yeni hayatlarını kurduktan ve ilk şokları atlattıktan sonra, çocuklarının "anne-babayla bir arada olma" gereksinmesine cevap vermek için, bazı düzenlemeler yapmalıdırlar (Öz, 1997).

Boşandıktan sonra karı-koca hayatlarında yeni bir sayfa açarlar. Bu yeni hayata ayak uydurma ve dengeli hale gelme söz konusudur. Boşanmanın ilk dönemleri, her ikisi

içinde zordur. Kadında erkekte birbirlerine duydukları güveni, sadakati kaybederler ve yalnızlık duyguları hakimdir. Aile hekimine veya danışmanına gittiğinde halsizlik, depresyon ve yorgunluk gibi şikayetlerle gelirler. Bu şikayetler yeni bir hayata uyum sağlarken zorlandıklarının işaretleridir.

Bazı eşler ise "Evliliği yürütebilir miydik?" diye akıllarından geçirebilirler. Boşanma kesinleştikten sonra, çocuklar nedeniyle soğuk da olsa ilişkinin sürdürülmesi zorunludur. Bu dönemde kırgınlık ve kızgınlık duyguları çocuklar acılığıyla bir eşten diğerine taşınır durur. Nafaka sorunları, çocukların anne ve baba arasında gidip gelmelerinden dolayı ilişki soğuk da olsa devam eder. Bu durumdan da en çok çocuklar zarar görür ve hırpalanırlar. Boşanma her iki eş için de çetin bir dönemin başlangıcıdır. Eşler bir süre kendilerini boşluktaymış gibi hissedebilirler. Özellikle, baba evine sığınmak zorunda kalan kadının durumu, daha da güçtür. Kadın kendini sığıntı durumunda görür ve iş bulma zorunluluğu duyar. Hele çocuklarının sorumluluğunu da yüklenen bir anne için gelecek çok daha ürkütücüdür. Böyle bir anneden karamsarlık, kendine ve eşine kızgınlık, iş sıkıntısı, bedensel yakınmalar, kime dayanacağını bilmememe gibi duygularla doludur. Çocuklar bakım ve ilgi bekledikçe, buna çocukların sızlanmaları ve ayağa dolanmaları eklenince, annenin bunalımı dayanılmaz hal alır (Yörükoğlu, 1994: 266).

İkinci Bölüm

AİLENİN DAĞILMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bu sorunu cevabını kolaylıkla veremeyiz. Aile ve eşlerin birbirinden ayrılması çok karışık bir hadisedir. Bu konuyu araştırırken, bireysel, toplumsal ve çevresel sebeplerle açıklamaya gerek duyarız.

2.1. Bireysel Nedenler

Bireysel sebeplerin başında erken yaştaki evlilikler gelir. Erken yaştaki evlilikler, erken boşanmalara sebep olabilir. Bir diğeri ise evlilik müddetinin uzun olmasıdır. Yani uzun yıllar, aynı yastığa baş koymuş çiftlerin, boşanma oranlarını olumlu yönde etkileyip eşlerin ayrılmasını engellemektedir. Çoğunlukla erken boşanmalar evliliğin ikinci veya üçüncü yıllarında gerçekleşmektedir. Burda şunu söylemek gerekirse, evlilik kararında acele edilmiş, acele etmekle birlikte yanlış kararlar alınmıştır. Dikkatlice düşünmeden verilen bir evlilik kararı, çok kısa sürede olumsuz olan ilişkiler sebebiyle boşanmalara neden olmaktadır.

2.2. Toplumsal Nedenler

Boşanmaların, toplumların refah seviyelerinin yükseldiği dönemlerinde artış göstermiş buna karşılık savaş ve durgunluk döneminde azalmakta, hatta hiç olmamıştır. Zenginlik insanları şımartmakta olup, çok para kazandığında hürriyetini kazanıp özgürce yaşayacağı vehmine kapılır. Hayatını zevk ve eğlencelere kaptırır, buda boşanmalara sebep olur. Endüstri gelişmesi yüksek düzeye ulaşmış ülkelerde nüfusun büyük oranı sık sık yer değiştirmektedir. Yer değiştirmeler aileler , özellikle küçük çocuklar ve yaşlı kimseler için çoklukla baskı nedeni olmakta, çoğu zaman yeni bir çevreye uymakta ve yeni dostlar edinmekte zorluk çekmektedirler.⁸

⁸ İ.Hamit HANCI, Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara “İç Göçler ve Çarpık Kentleşme”, İzmir Tabip Odası Bülteni ,Mayıs-Haziran 1999, Sayı:6, s.24-28

Avrupadaki boşanmaların en büyük nedeni, kadınların çalışıp para kazanması ve ekonomik bağımsızlığını elde etmesi, çatışmalı bir evliliği devam ettirmektense, boşanma tercihini kullanarak ailede dağılmalarına vesile olmaktadır. Bu da boşanmayı artırıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer etken, boşanma ve evlilik konusundaki değer ve davranışların değişmesi, boşanmaları artıran sebeplerdir. Yani, evlenmeden birlikte yaşama ihtimalinin artması ve hamile kalmadan birlikteliğin sürdürülmesi, eşleri etkilemekte, bunun sonucunda boşanmaları neden olmaktadır.

Boşanan ekekle bu meseleyi konuştuğumuz zaman, şu faktörde idida ederek ekliyorlar; “Devletin kadınlara sunmuş olduğı imkanlar”. Bu durumda madur olan erkeklerdir, diyerek sıralıyorlar. Boşanan kadına devletin iş ve ev (kira) imkanları sunması, hem kendine, hemde çocuğa nafakanın verilmesi vb. sebepler boşanma olaylarını artırıyor.

Bu konuda olarak şunuda soyleyebiliriz; Avrupada yaşayan müslüman Türklerin çoğunluğu, evliliğin önemini ve mahiyetini kavrayamamaktadır. İslami kurallara göre yaşam tarzlarını hayatlarına tatbik edememektedir. Avrupanın kültürü ile İslam kültürü arasında kalarak sağlıklı bir karar verememiştir. Erkek, muhafazakar aile yaşantısını İslamın emrettiğı şekilde yaşamak istiyor. Fakat hanımı, nerede yaşıyorsak oranın örf ve adetine göre yaşayacağız diyor. Bunun tam zıddı da olabilir. Bu tartışmaları boşanmayı artıran nedenler olarak zikredebiliriz.

Yukarıdaki sebeplerden dolayı, evlilikte problemler yaşayan eşlerin, anne baba olarak da çocuklarıyla düzenli ilişkiler kurabilmelerini bekleyemeyiz. Eşler çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kursalar bile, çocuklarına karşı adil ve tutarlı davranışlar göstermekte zorluk çekeceklerdir. Çatışmalı bir ortamda devam eden birliktelik, çocuk üzerinde olumsuz etkiler bırakacağı bir hakikattir.

2.3. Çevresel Nedenler

Sorunların ortaya çıkmasında ve büyümesinde, akraba, arkadaş çevresinin, kasıtlı veya hatalı tutmlarından ya da yönlendirmelerinden kaynaklanabilir. Eşlerden birinin,

kendine göre yanlış bulduğu davranışları yapan akraba ya da arkadaşın, diğer eş tarafından müdafa edilmesi söz konusu olur ki, bu durum sorunları azaltmayıp bilakis arttırabilir. Yakın çevresinin olumsuz etkisi genelde, erkeğin kusurlu hareketi ile kendi akrabalarının, aile içine müdahalesine göz yumması şeklinde gerçekleşmektedir. Akraba çevresinin, olumsuz etkisinin gelin kaynana kavgası şeklinde ortaya çıktığı bir gerçektir. Kayınvalide kendi yetiştirme tarzından kaynaklanan bir takım arzu ve istekleri vardır gelininden. Yakınlarına karşı gösteriş olsun diye, kendisine bağlı bir gelin imajı çizmek ister. Gelin ise bunu tam tesini düşünür ve memnun edilmesi gereken tek kişinin kocası olacağıdır. Bu iki zıt düşünce taşıyan gelin kaynana çatışması başlamış olur.

Bu türden meselelerde, kadının sorunları devam ettirmesi halinde, problemi çözecek kişi olan erkek, karısı ile annesi arasında bir tercih yapmak zorunda kalacaktır. Tercih edilen taraf diğerini kışkırtacaktır. Bu durum karşısında erkek nasıl tarafsız bir hakem gibi davranacak. Birisi aynı yastığa baş koyduğu eşi, diğeri ise dokuz ay kendisini karnında taşıdığı annesi. Burada karısına etki edebildiği ölçüde, annesine de etki etmeye çalışması erkekten beklenir. Aile, toplumun ünitelerinden biri olarak içini bulduğu toplumun her durumundan etkilenecektir ve onun tüm değerlerini nesilden nesile geçirecektir.⁹

Erkeğin, diğer hanımından olan çocukları ile eşleri arasındaki ilişkiler de aileyi olumsuz etkileyebilmektedir. Üvey evlat bulunan bir ailede, özellikle müşterek çocuklar varsa ve bu çocuklar üvey anne-baba arasında kıskançlık, sevgiden mahrumiyet gibi durumlar ortaya çıkabilir. Ancak müslüman Türk toplumumuzda dini ve ahlaki değer nedeniyle, yetim çocukları korumaya yönelik duygular üst seviyededir.

Çevrenin olumsuz etkisi grubunda yer alabilecek önemli bir mevzu daha vardır. Eşlerin büyü, sihir gibi inanışlara sahip olduğu ailelerde birçok tartışmalar bu türden sebeplere bağlanmaktadır. Büyü bozmak, dua etmek gibi uygulamaların bilimsel manada

⁹ Gülseren GÜNÇE, “Çocuk Suçluluğu ve Aile”, Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu 22-23 Haziran 1983 (Yayına Hazırlayan Doç.Dr.Esin ONUR), A.Ü.Basımevi, 1983, s.1

tarifi yapılamayabilir. Fakat önemli olan çözülmesi ve faydalı olup olmadığıdır. Ruhsal yönden yarar sağlayacak ise, çevrenin bu çözümlere katkı sağlaması gerekir.. Kadın, kocasına büyü yapıldığını iddia ediyor, fakat kocasının, bu büyüü çözmek konusundaki tekliflere yanaşmadığını söylüyor. Bu nedenle sorunların çözülemediğini ve boşanmak zorunda kaldığını belirtmiştir.

Önemli noktalardan biriside; kendi problemlerini çözmek durumunda olan ebeveynler çocuklarının da problemleri olduğunu düşünmeli ve ayrılık kaçınılmaz ise, bu dönemi çocuklar için en sorunsuz hale getirmeye özen göstermelidir. Her ne pahasına olursa olsun boşanmamak gerekir, düşüncesi yanlışsa, evlilikte mutsuz olduğun zaman hemen ilk fırsatta boşan, düşünceside o derece yanlıştır. Aceleyle ve kızgınlıkla verilmiş kararların acısını büyükler, daha büyük oranda da, çocuklar çeker.

2.4. Kültürel Nedenler

Karı-koca kendilerini bir müddet boşlukta kalmış hissederler. Geçmişteki alışkanlıklarını terketmek, yeni bir yaşam ve yeni ortam kurmak ihtiyacı duyarlar. Baba evine gitmek zorunda kalan kadının durumu, daha da zordur. Kendini sığıntı gibi görür. Babasının evinde ne kadar güzel muamele edilirse edilsin, bu duygu ve düşünceyi kolay kolay üzerinden atamaz. Ebeveynine yük olmamak için, kendisine bir iş bulup çalışmak gerekliliğini hisseder.

Babaların durumu da annelerden aşağı değildir. Onlar içinde hayat zordur. Ayrıldığı eşi ve çocuklarla geçirdikleri zamanın özlemini duyarlar. Boşanmayı, ister kadın, ister erkek istesin, artık hayat her ikisi içinde çekilmezdir.

Ayrılmayla alakalı duygusal tepkiler, ayrılma olayından çok önce başlamakta, ayrıldıktan sonraki ilk devrelerde ise yoğunlaşmaktadır. Bazı kişiler için en büyük sorun, eşinden meydana gelen duygusal boşluğu, çocuk ile telafi etmeye çalışması ve çocuğa bağımlı hale gelmesi şeklinde de tezahür edebilir.

Boşanma sebebi ile kişilerin sosyal hayatlarında çeşitli değişiklikler olmaktadır. Ailenin, akrabaların, arkadaşların, boşanmış kişiye karşı yaklaşımları farklı olduğundan, ister istemez boşanan çiftleri psikolojik bakımdan olumsuz etkilemektedir. Özellikle, boşanmanın ayıp olarak görüldüğü toplumlarda, boşanmış kadınlar toplumda, sosyal alanda kendine daha zor yer edinmektedir. Bu bakış açısı ile baskı altında kalan eşler, boşanma sonrası yeni hayat düzenlerine uyum sağlamakta zorlanmaktadır.

Benedek ve Brown (1997) boşanmanın ebeveynlerin hayatında yarattığı zorlukları aşağıdaki başlıklar altında incelemiştir:

a) Yetişkinin Gerilemesi: İstenmeyen veya sert bir boşanma bir yetişkini geride kalmış bir gelişim aşamasına döndürebilir veya kişiliğinden beklenmeyen davranışlara itebilir. Bazı yetişkinler, tamamen çaresiz, çocukları dahil başkalarının bakımına muhtaç bir hale düşebilirler. Genellikle, bu davranışlar geçicidir ve kişi iç dünyasında dengeyi sağlayıp, hayatına yeni bir yön vermeyi başardığı zaman yok olur.

b) Ebeveynin Çocuklaşıp, Çocuğun Ebeveynleşmesi: Boşanmadan sonra bazı anne ve babalarda görülen bir çeşit gerileme sonucu, ebeveyn bir çocuğuna veya hepsine çok bağımlı hale gelebilir. Aslında olay, rollerin değişimidir. Çocuklar ebeveynin bakımını üstlenir ve sırdaşı olurlar. Ebeveyn kendini çaresiz, mutsuz ve yalnız hisseder ve kendi sorumluluğunu taşımayı ya reddeder ya da beceremez. Bazen ebeveyn, alkolik veya uyuşturucu bağımlısı da olabilir. Sonuçta, çocukta çarpık bir gelişim ve ebeveynin aracılığı ile edinilmiş, çarpıtılmış bir gerçeklik anlayışı ortaya çıkar. Çünkü çocuğunu kaybettiği eşinin yerine koymaktadır. Daha sık görülen olay ise, ebeveynin yalnızlığını gidermek için çocukla beraber uyumasıdır.

c) İnkâr Etme ve Savunma Mekanizmaları Geliştirme: Bazı insanlar boşanma ile ilgili mutsuzluk ve öfke duygularını kabul etmezler. Her şeye kolaylıkla uyum sağladıklarını ve kendilerine mükemmel bir hayat kurduklarını iddia ederler. Çeşitli faaliyetlerle meşgul olmak herkese iyi gelir. Günlük işlerin dışında bir şeye vakit ayırmak hem zihinsel olarak kişiyi geliştirir, hem de çevresini genişletme fırsatı yaratır. Ancak bunun ölçüsünü kaçırmamak gerekir. Eğer bunu başka sorunlardan kaçmak için

yapıyorsa kişi, bu durum depresyonu ancak bir süre ertelemesini sağlar. Sonunda çöküntü kaçınılmazdır, çünkü sorunlar çözümsüz kalmıştır.

d) Çocuklara Taşıyabileceklerinden Fazla Sorumluluk Yüklemek: Fazla çalışmaktan yorgun ve dertlerden bunalmış çoğu anne ya da baba küçüklerin bakımını en büyük çocuğa yüklemeyi bir çözüm olarak görür. Ya da çocuklara, onları ödevlerinden ve yaşları gereği yapmaları gereken sosyal aktivitelerden alıkoyacak kadar çok sorumluluk verirler. Tek çocukların durumu da zordur, çünkü onlar kendilerine tek başına bakmak zorundadırlar. Korkularını ve üzüntülerini paylaşacakları bir kardeşten yoksundurlar. Bazı anne ve babalar da boşanmadan ve onun hoş olmayan sonuçlarından suçluluk duydukları için tam aksini yaparlar. Çocuklarına ev işleri ile ilgili hiçbir sorumluluk vermezler, her şeyi kendileri yaparlar.

e) Şiddet: Ayrılık ve boşanmayı izleyen ilk aylarda eşler arasında şiddet ve çocukların istismarı konularına da dikkat etmek gerekir. Nafaka ödemelerini geciktiren baba, çocukların önünde küçük düşürülürse eski eşine saldırma dürtüsüne karşı koyamayabilir. Yorucu bir iş gününden sonra eve dönen anne çocukların bir şişe sütü mutfağa dökmüş olduğunu görünce önüne çıkan ilk çocuğu sorgusuz sualsiz dövebilir.

f) Kendini Soyutlama ve Hiperaktivite: Ayrılma ve boşanmanın hemen sonrasında, insanlar, ya kendilerini diğerlerinden soyutlama ya da olağanüstü aktif bir sosyal yaşam sürdürme modellerinden birini seçerler. Soyutlamayı seçenlerin birçok nedenleri vardır. Örneğin, bazı anne ve babaların çocuk bakıcısına verecek paraları yoktur. Diğerleri ise, çocuklardan bütün gün ayrı kaldıktan sonra akşamları onları bakıcıya bırakıp dışarı çıkmaktan suçluluk duyarlar. Nedenleri farklı olsa da, sonunda her iki tip ebeveynde bunalır. Çocuklarının onlara bir nefes alma imkanı bile tanımadığını düşünürler.

Bazı anne ve babalar ise diğer insanlarla görüşmemek için çocuklarını bahane ederler. Boşanmanın şokunu henüz üstlerinden atamamış ve hayatlarına yeni bir yön verememişlerdir. Karşı cinsle ilişki istemediklerini söylerler. Cinsel arzu da duymadıklarını iddia ederler. Bu kişiler çoğu kez eski eşlerinin geri döneceğini umarlar.

Bu yüzden de ne tam bekar, ne de tam evli gibi yaşayabilirler. Bazıları ise, duydukları üzüntüden ve yeni amaçlar belirleyememiş olmaktan dolayı, basit günlük işler dışında hiçbir şey yapacak gücü kendilerinde bulamazlar. Yeni insanlar tanımak veya teşebbüslerde bulunmak onlar için imkansızdır. Bu kişiler giderek çocuklarına bağımlı hale gelirler, çünkü çocuklar hayatlarının merkezi olmuştur. Bu kişiler çocukları büyüyüp kendilerine yeni hayat kurduktan sonra, şiddetli depresyona girebilir veya başka ciddi psikolojik sorunlar yaşayabilirler. Diğer uçta da, sürekli evin dışında gezen anne ve babalar vardır. Onlar sürekli gece kurslarına ve arkadaş toplantılarına giderler.

Çocuklarını bazen bakıcılara, bazen diğer ebeveyne, bazen de arkadaşlarına ve akrabalarına bırakırlar. Bazıları duygusal olarak hazır olmadıkları halde karşı cinsle ciddi ilişkiler kurarlar veya fazla seçici olmadan arkadaş değiştirirler. Bu tür insanların çoğu, bu şekilde davranarak, onlara yürümemiş evliliklerini ve omuzlarındaki sorumluluğu hatırlatan çocuklarını unutmaya çalışırlar. Doğal olarak bundan en çok, ihtiyaçları olan sevgi ve ilgiden yoksun kalan çocuklar zarar görürler. Boşanmadan dolayı zaten üzgün olan çocuklar bir de ebeveynin dengesizliğine şahit olunca iyice mutsuz olurlar ve çoğunlukla ebeveyne onun kendilerine davrandığı biçimde davranırlar.

Netice olarak, anne babanın bu durumlardan kendisini kurtarması ve ayrılığın verdiği stresle, başa çıkmayı idrak etmesi gerekir. Ebeveynler kendi problemlerini çözemezlerse, çocuklar da giderek daha hıçınlaşarak dikkatleri üzerlerine çekerler.

2.5. Boşanmada Çocuğun Uyumunu Araştıran Farklı Bakış Açıları

Çocuğun uyumunu inceleyen bir çok farklı bakış açıları vardır. Bu konudaki araştırmaların en detaylısı, şu beş bakış açısı altında toplanmıştır. Bunlar velayeti almayan eşleri çocuktan uzak olması, velayeti alan eşin uyumu, karı-koca arasındaki çatışma, maddi imkansızlıklar ve hayattaki stresli değişikliklerdir.

Bu bakış açıları üç başlık altında toplayabiliriz:

1. Velayeti Alan Eşin Uyumu Hakkındaki Bakış Açısı: Velayeti alan ebeveynin (çoğunlukla anne) ruhsal uyumuna odaklanmaktadır. Çocukla aynı evde kalan ebeveynin, çocuğunu desteklemesinin ve uygun bir şekilde kontrol etmesinin, çocuğun gelişimi için önemli olduğu vurgulanmaktadır. Boşanmanın sebep olduğu stresin de, ebeveynin çocuk büyütme kalitesini etkilediği ve çocuk için olumsuz sonuçları oldğunu söyleyebiliriz.

Bu konuda yapılan çalışmalarda, boşanmış kişilerin sağlık, ekonomik ve sosyal alanlarda birçok uyum zorluğu yaşadığı ve eşlerin uyum sorunlarının çocuğun uyumunu da olumsuz bir şekilde etkilediğinden söz edilmektedir. Boşandıktan sonra çocuklarıyla birlikte yaşayan annelerin, evlilere göre daha az sosyal destekleri olduğu ve bu annelerin daha çok gerginlik yaşadıkları belirtilmiştir. Aynı zamanda, boşanmış anneler çocuklarıyla daha az ilgilendikleri, çocuklarını daha fazla ceza verdikleri ve uyguladıkları cezanın daha katı olduğu belirtilmektedir. Boşandıktan sonra velayeti alan ebeveynin ruhsal uyumu, çocuğun iyilik halini olumlu bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca çocuğun davranış problemleri, velayeti alan ebeveynin çocuk yetiştirme tutumundan ve ebeveynin ruhsal uyumundan etkilenmektedir. Psikolojik açıdan uyum sorunu olan ebeveynlerin boşanma riskinin çok fazla olduğu öne sürülmektedir. Fakat, birçok boşanan kişilerin boşanma sebebi olarak, eşlerinin kişilik sorunları, alkol, ilaç kullanımını ve fiziksel şiddet gibi problemler göstermektedir. Aynı şekilde, psikolojik problemlerin ve davranış bozukluklarının eşlerden çocuğa, genetik ya da sosyalizasyon yoluyla geçtiği belirtilmektedir.

2. Velayeti Almayan Eşin Uyumu Hakkındaki Bakış Açısı: Boşandıktan sonra çocuk çoğunlukla, velayeti alan ebeveyni ile kalmaya ve velayeti almayan ebeveyn başka bir eve taşınmaktadır. Bu sebeple, velayeti almayan eş ile çocuğun ilişki düzeyinin çocuğun iyilik durumunu etkilediği görülmüştür. Boşandıktan sonra, velayeti almayan eş ile çocuğun görüşmemesinin, eşler arasındaki tartışmaya bağlı olduğu söylenmektedir. Eğer eski eşler arasında boşandıktan sonrasında da, kin ve düşmanlık sürüyorsa bu çocuğa da yansımaktadır. Bu durumu şöyle açıklayabiliriz, eğer eski eşler arasında tartışma azsa bu durumda, velayeti almayan eş ile çocuğun görüşmesinin çocuğa olumlu etkisi

olduğudur. Bunun tam tersine, eski eşler arasında tartışmanın çok olduğu ailelerde, velayeti almayan eşler ile çocuğun görüşmesinin çocuk için olumsuz sonuçları kaçınılmazdır. Ayrıca verimliliği, velayeti almayan ebeveynin ruhsal uyumuna ve çocuk yetiştirme tavrına bağlı olduğu da belirtilmektedir. Bu konuda yapılan diğer inceleme ise, velayeti almayan eş (çoğunlukla baba) ile çocuğun ilişkisinin, çocuğun boşanmaya uyumu üzerinde önemli olduğu da belirtilmiştir. Bu incelemelerde, boşandıktan sonra, baba ile çocuk ilişkisi çoğunlukla olumsuz etkilendiği belirtilmiştir. Boşandıktan sonra, çocukların büyük çoğunluğu anneleri ile birlikte yaşadıkları için, baba ile çocuğu arasına hem fiziksel hem de duygusal mesafe girdiği belirtilmektedir.

3. Eşler Arasındaki Tartışmaya Dair Bakış Açısı: Huzursuz bir ev ortamının, ebeveynler arasındaki evlilik uyumsuzluğunun göstergesi olduğu; evlilik tartışmasının çocuğun psikolojik uyumunu olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Bu tip evlilik tartışması olan ailelerde, boşandıktan sonrada çoğunlukla ebeveynler arasındaki çatışmanın sürdüğü; bu durumun da, çocuğu birçok yönden etkilediği belirtilmiştir. Eşlerden birisinin, aralarındaki tartışmalarda, çocukların da taraf olmasını isteyebilmektedir. Fakat, bu durumun neticesinde, eşler çocuklarına, anlaşmazlık durumunda çatışmanın da bir yol olduğunu dolaylı yoldan öğretmektedir. Tüm bu araştırmalar neticesinde, eşler arasındaki çatışmanın, boşanma öncesi ve sonrasında çocuğun ruhsal uyumunu olumsuz etkilediği söylenebilir.

Bu incelemeler çerçevesinde, boşandıktan sonra tek ebeveyniyle yaşayan çocukların, evli ve aralarında çok fazla tartışma olan ebeveynleriyle yaşayan çocuklara göre psikolojik uyumlarının, daha iyi olduğu belirtilmiştir. Şuda bir hakikattir, boşandıktan sonra eski eşlerin çocuğa destek ve çocuğu ziyaret konularındaki gerginliklerinin çocuğun iyilik durumunu olumsuz bir şekilde etkilediği belirtilmektedir. Desteklemenin, çocuğun günlük sorunlarını çözmesine yardımcı olma; çocuğun başarılarını övme ve sevgi gösterme gibi durumları vardır. Denetleme, çocuğun aktivitelerine katkı, çocuğun okul ve arkadaş çevrelerini takip etme, aile ve toplum kurallarına uymasını sağlama gibi mevzuları içermektedir. Disiplin ise, çocuğun hal ve hareketlerinin, davranışlarının ve yaşamının düzenlenmesinde; çocuğun kötü davranışlarının düzeltilmesinde kullanılan yöntemlerdir. Eşlerin çocuklarına

uyguladıkları gözetim ve disiplin yöntemleri farklılıklar gösterebilir.. Çocukları yanlış yaptığında bazı eşler zorlayıcı ve şiddet içeren disiplin yöntemleri uygularken; bazıları şiddet içermeyen yöntemler kullanabilmektedir. Araştırmalarda en uygun ebeveyn tutum ve davranışlarının, çocukların desteklenmesi, dinlenmesi, şiddet, darp içermeyen disiplin yöntemlerinin kullanılmasını çocuk açısından daha verimli olur.

2.6. Toplumun Boşanmış Ailelerin Çocuklarına Yaklaşımı Nasıldır?

Toplumun, boşanmış ailelerin çocuklarına olan bakışı, hiç de olumlu bir tablo çizmiyor. Üzülerek söylemek gerekir ki, çevre, anne-babası ayrılan çocuklara problemli çocuk gözüyle bakıyor. Ebeveynleri ayrılan çocuklar, şüphesiz sorun yaşayacaklar ancak, bu sorunlar geçicidir. Boşanan eşlerin çocukların hepsi problemli diye bir kaide yoktur. Hayata daha güzel bakabilirler. Anne-babası ayrıldı diye, bir çocuğa problemli çocuk damgasını vurmak, çok vahimdir ve yanlıştır. Çevresi ve yakın akrabaları bu çocuğa acıyarak bakması, bu çocuğu duygusal açıdan mahveder ve oldukça yanlıştır. Dedeleri, amcaları, dayıları vb. annesi –babası boşanan çocukla, o güne kadar ilgilenmediklerinden daha fazla ilgilenirlerse, çocukda bunu farkedirse, çocuk bu duruma da üzülür .Çünkü, çevresinin kendine acımasından hoşlanmaz. Parçalanmış aile deneyimi, çocuğun toplumsallaşma sürecini kesintiye uğratması nedeniyle hatalı ve eksik bir toplumsallaşmaya yol açar. Kuruma göre, hatalı ve eksik toplumsallaşmanın görünen sonuçlarından biri de suç davranışıdır.¹⁰

Toplumun bu çocuktan uzaklaştığı gibi, dostlarının arkadaş çevresinde, çocuğa olan yaklaşım tarzlarında değişikliğe uğrar. Hiç bir suçu ve günahı olmayan çocuk, toplum nazarında artık potansiyel bir suçlu gözüyle bakılır. Toplumun büyükleri o çocuğa nasıl bakarsa, onların çocukları da ona öyle bakarlar. Ailelerin bazısı kendi çocuklarını, bu çocuklarla görüştürmezler.

¹⁰ Sevda ULUĞTEKİN, Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma, Ankara, 1991, s.38

2.7. Eşlerin Tartışması Çocuğa Zarar Verirmi ?

Tartışmanın ne şekilde ve nasıl yapıldığı önemlidir. Tartışmalar hayatın bir parçasıdır, karı-koca arasındaki geçimsizliğin nişanesi olan tartışma, uyumsuzluğun çözümü için harcanan bir çabadır, gayrettir. Bu sebeple "Biraz dargın olduğumuz zaman birbirimize bağırıyoruz, fakat buna rağmen birbirimizi çok da severiz" gibi bir beyandan sonra, bu çatışmanın faydalı ve yararlı bir yaşantıdır. Çocuğunuzun sizi çekişirken ve biraz sonra yine birbirinize sevgi duygularınızı gösterirken farketmesi, kendi kırgınlıklarını daha kolay çözmesine yardımcı olacaktır. Kabul edilemeyecek kadar zor ve kötü duygulara kapıldığını düşünen çocuk, kendisinde bir problem olduğunu zanneder. Hal böyle olunca, bu çocuk suçluluk hissi altında kalabilir.

2.8. Boşanma Kararı Çocuğa Nasıl Anlatılmalı?

Eşlerin bir arada mutlu bir şekilde yaşaması için, her türlü gayret sarfedilerek problemin halledilmeye çalışıldığını söylemeliyiz. Sonra bu gayretlerin sonuçsuz kaldığını, ayrı yaşandığında birbirlerini kırmayarak daha huzurlu olacağımızı belirtmeliyiz. Genelde çocuklar, bu sözlerinize itiraz ederek, ebeveynlerinin beraber aynı evde yaşamasında ısrar edecektir. Boşanma kararınızı, bütün ayrıntılarıyla düşünerek ve her yolu denedikten sonra aldığınızı bildirmeliyiz. Çocuğunuz anlamakta güçlük çekecektir, bu durum da ikinizin de onu çok sevdiğini, onu ilerde de devamlı göreceğinizi, fakat ikinizle ayrı ayrı birlikte olacağınızı anlatmaya çalışınız.

Boşanmanızı, nasıl açıklarsanız açıklayın, ayrılık çocuğunuzun yaşam şartlarını değiştireceğinden, çok zor bir sorundur. Yalnızca bu değişiklikler bile çocuğunuzun kendisini güvensiz hissetmesine kafidir. Bu duruma bazı çocuklar kolay, bazıları ise çok zor alışır ve çoğu defa, çocuk beraber yaşadığı ebeveynine kızar. Çocuğun gösterdiği bu tepkiler, çocuğun bakımını üstlenmiş olan eş için çok zor ve üzücüdür. Bu etki ve tepkiler ortaya çıktığında çocuk, kötü tutum ve davranış sergileyerek, eşinizin gitmesine sebep olanın siz olduğunu söyler. Çocuğunuza uygun bir dille ve anlayacağı bir şekilde anlatılmalıdır.

Boşanmanın çocuklardaki etkileri, çocuğun, cinsiyetine, yaşına, boşanmaya kadar geçen süreye, boşandıktan sonraki aile ilişkilerine ve sosyoekonomik etmenlere bağlı olarak değişiklik gösterir. Birçok çalışma, boşanmanın erkek çocuklar üzerindeki etkisinin daha onur kırıcı olduğunu göstermiştir. Davranış bozuklukları, cinsiyet rolü uyumu veya okul başarısı ile ilgili problemler erkek çocuklarda kızlara göre daha fazla görülmüştür. Bu problemler erkek çocuklarda boşanmadan sonraki 4-7 yıl boyunca da devam etmektedir. 3 yaş ve daha küçük çocuklarda, boşanma ile birlikte gelişmede gerileme belirtileri ortaya çıkmaktadır. Anksiyete, anne veya babayı kaybetme korkusuna da çok rastlanılır. Okul öncesi çağıdaki çocuklarda 4-6 yaş, davranış ve bazı gelişme gerilikleri ortaya çıkmaktadır. Çocuklardaki anksiyete ebeveynin tutumuna bağlı olarak değişmektedir. Okul dönemi çocukları, 6-11 yaş ise boşanma karşısında üzülür, zorlanır ve endişe hissederler. 6-8 yaş arasındakiler boşanmayı ve bir ebeveyninden niçin ayrı kalmak zorunda olduklarını kavrayamazlar. Çoğu kez bu durumdan kendilerini sorumlu tutarlar. 9-11 yaş arası çocuklar boşanmayı anlar ve ebeveynlerinin yeniden bir araya gelmesi hayalleri kurarlar.

Erkek çocuklar, davranış ve uyum bozuklukları gösterirken, kızlar da, depresyon ve yoksunluk belirtileri gösterirler. Adolesanlar yani 12-18 yaşındaki çocuklar ise genelde boşanmadan kendilerini sorumlu tutmaz, boşanma olgusundan kendilerini ayırır ancak, öfke duyarlar. Hem kızlar hem de erkeklerde davranış ve uyum sorunları görülür(<http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders4.html>).

2.9. Boşandıktan Sonra Anne-Baba-Çocuk İlişkileri

Boşanan annelerin, evli annelere göre, çocuklarını daha fazla kontrol altında tuttukları gözlemlenmiştir. Babalar, evden ayrılmayla birlikte çocuklarının hayatlarından uzaklaşmakta ve bu durumda anneler, çocuğun günlük hayatındaki tek sorumlu kişi durumuna düşerek kendisini çoğu kez, çocuğun hem annesi hem de babası konumunda hissetmektedir. Beylerinden boşanmış olan eşlerin, evli annelere göre, çocukları tarafından daha kontrol edici olarak hissetmelerinin sebebi, babanın üstlendiği oterite rolünü de, boşandıktan sonrada, annelerin üstlenmelerinden kaynaklanmıştır.

Boşanmayla birlikte babaların çocukları üzerindeki kontrol gücünün azaldığı; aksine olarak, annelerin denetleyici rollerinin arttığı gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmalarda, ayrılmış ailelerdeki çocukların, babalarını evli ailelerdeki çocuklara göre, daha az kabul edici olarak algıladıkları vurgulanmıştır. Boşanmış eşlerin çocukları, babalarını daha az sevecen ve daha vurdum duymaz olarak algılamakta; babaları tarafından daha az istendiklerini düşünmektedir. Çocukların hislerine göre, boşanma annelerde çok az bir değişikliğe yol açarken, babalarda ise değişikliğin daha çok olduğunu hissederler. Anne-çocuk ilişkisinde az değişiklik, baba-çocuk ilişkisinde ise çok değişiklik olmuştur. Çocukların hissettikleri farkın nedeni, boşandıktan sonra babanın evi terk etmesi olarak düşünülmektedir.

Boşanma sonrası, anne-çocuk ilişkisinde, fiziksel yakınlığın muhafaza edilmiş olmasıyla birlikte, evli ailelerdeki anne çocuk ilişkisine de benzemektedir. Annesiyle beraber yaşayan çocuk için, gerekli olan ebeveyn desteği anne tarafından verilmektedir. Diğer taraftan boşanmanın baba-çocuk ilişkisinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Artık öncesi gibi çocuk zamanı ve mekanı babasıyla paylaşamayacaktır. Baba evden ayrıldıktan sonra öncesine göre babaya her istediği zaman ulaşamayacaktır. Boşanma sonrasında, baba çocuklarıyla ilgili birçok sorumluluklarından da uzaklaştıkları görülmüştür. Bu tanıya göre, babanın eşinden değil, aynı zamanda çocuğundan da boşandığı belirtilmiştir. Bu sebeple, çocuklar babaları tarafından, daha az istendikleri ve daha az sevildikleri gibi yorumlar yapmış olabilir. Ebeveynlerinden birini kaybetmek çocukta doğal olarak üzüntüye ve kaygıya yol açacak ve bu konumdaki çocuk, bu kaybı ihtimal odur ki, evde kendisiyle beraber olan ebeveyne daha fazla yapışacak, onunla eskisine göre daha bağımlı bir ilişki kurarak o kaybı gidermeye çalışacaktır.

Babaların ailenin bütün ihtiyaçlarını sağlayan, zorluklar ve problemlerle başeden, aileyi her türlü tehditlere karşı koruyan ve savunan pozisyonda olduğunu idrak eden çocuk, babanın evden ayrılışı, çocuğun zihninde babanın kaybı demektir. Babanın kaybı ise çocuk açısından son derece kritik olan güvenli aile durumunun kaybı olarak açıklanabilir. Babanın evden ayrılmasıyla birlikte, çocuk bu güçsüzlüğüyle çok daha fazla karşılaşacaktır. Anne-babası ayrı olan ailelerdeki çocukların, kendilerini evli ailelerdeki çocuklara göre daha yetersiz ve savunmasız düşünmeleri gayet doğaldır. Boşanmanın,

çocukların üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik çok çeşitli çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Boşanma sonrasında, çocukların yaşadıkları birçok problemin olduğu pek çok araştırma yapıldığı gözlenmektedir. Bu olumsuz faktörlerin uzun yıllar, hatta yetişkinlik hayatında da devam ettiğinin bulunması sebebiyle, çocuk ve ebeveynlere çeşitli müdahale teknikleri uygulanmaya başlanmıştır. Özellikle, gelir düzeyi çok düşük ve psikolojik hizmetlerden yararlanması imkansız olan ailelere yapılan müdahalelerden bahsedilmektedir.

Bazı çalışmalarda ise, boşanma davalarının görüldüğü mahkemelerle çalışıldığı görülmektedir. Mahkemelerde dava sırasında ailelere hukuki ve psikolojik müdahalelerin yapıldığı belirtilmektedir. Mesela; boşanmadan iki yıl sonra karı-koca arasındaki tartışmanın azaltılması ve işbirliğinin artırılması için eşlere müdahale programı uygulanmıştır. Bu program sonrasında, eşler boşanma sonrasındaki ilişkilerini iyileştirerek çocuklarının boşanma sonrasındaki uyum standartını artırmayı planlamışlardır. Ayrıca boşanma süresince anne-çocuk ilişkisinin bağlanma teorisi ve kuşaklararası bakış açısıyla irdelenmiştir.

Kişiliğin temelleri ilk beş-altı yıl içerisinde atılır. Her çocuk eninde sonunda bir kişilik geliştirir. Ancak bu kişiliğin düzenli, dengeli ve uyumlu olabilmesi, gelişim basamaklarının örselenmeden aşılmasına bağlıdır. Çocuğun yetiştirilmesinde her şeyden önce temel psikolojik gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir. Fakat toplumdaki artan boşanma oranları, dolayısıyla aile içi etkileşimlerin niteliği değişmektedir. Eğer ebeveyn boşanmış, ama çocuğuna karşı tutarlı davranıyorsa bu çocuğun benlik saygısını fazla etkileyebilmektedir. Tutarlı ve doğru davranmadığı durumda da çocuğun benlik saygısında giderek azalmaya yol açar (Yörükoğlu, 1985).

Boşanma, tek başına çocuktaki huysuzluğun ve uyumsuzluğun sebebi olamaz. Boşandıktan sonra çocuklarda sorunlar görülmesinin sebebi, aile yapısının değişmesi değil, daha çok çiftler arası yaşanan kırıcı tartışmalardır. Çocukların bu dönemi kolay atlatabilmeleri için en büyük görev, ebeveynlere düşmektedir.

2.10. Kırıcı Bir Tartışmanın Çocuğa Zararları

Karı-koca arasında gerçekleşen tartışma, hakaret, küfür, eşyaları kırma ve vurma haline dönüşürse, çocuğunuzun dengesini bozulur. Bu durumda, kişi kendi kontrolünü kaybeder ve bu tür olayların çocuğa onarılması çok zor yaralar açacağı bir hakikattir. Bu hal ve hareketler gelecekte çocuğa kötü bir örnek olacaktır. Çocuğun önünde böyle bir kavgaya girişmeniz, kendini koruyacağını düşündüğü kişilerin kontrollerini kaybettiklerini görmesini sağlar. Çocuk, bu kişilerin kendisini koruyamayacaklarını düşünerek onlara olan güvenini yitirir ve güven duygularının yerini endişe, korku almaya başlar. Kırıp dökme, küfür, hakaret veya dayakla gelişen bir tartışmadan sonra, çocukların çoğunda kabuslar görülür.

Ailedeki kırıcı, üzücü tartışmalara son vermek adına, sonrasında iyi bir başlangıç yapmak için buna ihtiyaç olduğunu çocuğuyla açık açık konuşması icab eder. Tartışmalara onun neden olmadığını özellikle vurgulamak gerekir. Bu sorunun annesiyle kendi arasında olduğunu ve bunu hallaedeceklerini anlatması gerekir. Umulurki kısa bir ayrılıktan sonra, tekrar her şeyin düzeleceği, eski mutlu ve güzel günleri yeniden yaşayacaklarını çocuğa anlatılması gerekir. Anlattıkları ilk etapta hoşuna gitmeyecektir, fakat anlatılmasında fayda vardır.

Tartışma ve kırgınlıklar olağan sayılabilir, fakat ana-babanın beraber yaşama şartlarını değiştiren çatışmalar normal değildir. Aranızdaki tartışma, odaların ayrılması, evi terketme gibi , önemli problemler hat safhaya ulaşmışsa, çocuğunuza durumun çok ciddi olduğunu bildiriniz. Çocuğunuza çatıştığınızı söylerseniz, durum ciddileştiğinde daha hazırlıklı olur. Tartışmaları hemen anlamak, ilerde anlamaktan daha kolay olacaktır. Anlaşmazlığı saklamış, şiddeti önemsememiş gibi görünmüşseniz, ilerde açıklamalar yapmak çok daha zor olur. Aile düzeni dağılırken, uyumlu bir evliliği sürdürme çabanız, çocuğunuzda hayatta karşılaşılabileceği olaylara karşı bir güvensizlik oluşturabilir. Alt-üst olan ilişkileri anlama yeteneği hiç bir zaman gelişmeyebilir. Eğer çocuk ebeveynleri arasında anlaşmazlık olduğunu anlayabilirse, ilerde kendi yaşamındaki benzer hadiseleri daha olağan karşılayabilir. Her ne olursa olsun, çatışma sebeplerini açıklamakta fayda

vardır. Çünkü çocuğunuz, kendisini en kötü duruma hazırladığından, barışmanızın aksi tesiri olamaz.

2.11. Boşanmayı Öğrenince Çocuğun Tepkisi Nasıl Olur ?

Genellikle çocuğunuz niçin ve neden boşandığınızla ilgili birçok soru soracaktır. Boşanma sebebi kendisinin olduğunu düşünebileceğini asla unutmayınız. Bu nedenle, belirli yaşlardaki çocuklar, hayatlarında olan olayların çoğuna kendilerinin sebep olduğunu zannederler. Boşanmada olayında genellikle çocukların durumu sık sık tartışıldığından ve çocuk çoğu zaman ebeveyn arasındaki tartışmaların konusu olduğundan, çocuğun bu yargısı güçlenir. Çocuğunuz, geçmişte başka şekilde davranmış olsaydı, boşanmayı belki önleyebileceğini hayal edebilir. Bu sebepten dolayı ona, eşinizle artık birlikte huzurlu olmadığınızı ve ayrı yaşayarak daha mutlu olacağınızı anlatmalısınız. Onun boşanmanıza sebep teşkil etmediğini, her ne yapmış olursa olsun, birbirinizden ayrılmayacağınızı belirtiniz. Baba evden ayrıldıktan sonra, çocuğunuz birçok yeni problemlerle karşılaşacaktır.

Örneğin, yeni bir arkadaş ortamına giriyorsanız, çocuğunuz, eşinizin yerine yabancıları getiriyorsunuz duygusuna kapılarak, taşkınlık yapabilir. Bazen bu durumu kolayca kabullenecek, bazen de kızgınlık yapacaktır. Çocuğunuzun tepkileri genellikle özlediği kişiye karşı duyduğu duyguya ya da yeni arkadaşınıza karşı olan ilgisine bağlıdır. Boşanmış anne-babalar bana, sürekli olarak çocuğun, üvey anne ya da baba olabilecek kişiyle birlikte bulunmasından kaynaklanacak sakıncaları sorarlar. Bu bilikteliğin çocuğunuzda endişe ve tedirginlik yaratabileceğini bilmeniz gerekir. Çünkü, çocuğunuz önceki eşinizin eve tekrar dönmesini isterken, günlük hayatta isteklerini yerine getirebilecek bir kişiyi de arar. Çocuk, ev ortamında anne ya da baba rolünü kabullenecek bir kişinin hayalini kurmakla birlikte, yeni ebeveynin kabul edilmesi, gerçek ebeveynle ilişkilerin hemen hemen kopması anlamına gelir. Bu tercihin yol açacağı sıkıntıları hiç hafife almamamız gerekir. Çocuk, üvey anne veya baba adayına alışana kadar, yoğun psikolojik bunalımlara düşer.

Eve gelen yeni adayın gece evinizde kalması, asıl anne ve babanın gerçekten yerine geçmesi şeklinde algılayacağından, çocuğunuzun endişeleri artacaktır. Böyle bir durumda aşırı kızgınlık ve karşı çıkma tepkilerine çok sık rastlandığı için, çok dikkatli davranmanız gerekir. Bütün bunlar çocuğunuzun kaldırabileceği yükten fazlasını teşkil edebilir ve dikkatleri üzerine çekmek için size sorunlar yaparak, işi asi olmaya kadar götürecektir. Üvey anne ya da baba adayı ile olan ilişkiler, ne kadar yakın ve yeni bir ebeveyne duyulan özlem ne kadar çok olursa olsun, kıskançlık, devamlı görülen ve beklenen bir durumdur.

Üçüncü Bölüm

AİLE DAĞILMASININ ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1. Duygusal Etkiler

Ayrılma veya boşanma kararının açıklandığı erken yaş dönemindeki küçük çocukların verdikleri başlıca tepkiler:

Korku, üzüntü, içine kapanıklık, uyku sorunlar v.b sebeplerle, çocuklar ebeveynlerinin ayrılmasından ve ailenin parçalanmasından sonra korkuya kapılırlar. Okul öncesi çocukları, beraber yaşadıkları evde kalan anna babalarının kendini terk edip gitmesinden, ayrılan ebeveyn tarafından öncesi kadar sevilmemekten korkarlar. Bu korkuları, küsmek, ağlamak, ebeveyninden başka kimse ile kalmayı reddetmek şeklinde tezahür eder. Bu süreçte çocuklar yaşadıklarını anlatabilmek için hayallere ve hikayelerdedeki o büyülü olaylara sığınabilirler.

Bazı çocuklar, babalarının evden ayrılmasında kendilerini suçlu hissederler. Düşlerinde, ebeveynlerinin hiç birbirlerini terketmeyeceğini kurgularken, onları kaybetmemek için her türlü yola baş vururlar. Çünkü, kendilerini dünyanın merkezi olduklarına sanmaları ve bu yüzden her şeyin sebebinin kendileri olduğunu düşünmeleridir. Şayet akıllı olsalardı, okulda daha başarılı olurlardı, annelerine veya geçen gün karşı gelmeselerdi vb. gibi gerekçelerle her şeye kendilerinin sebep olduğunu düşünürler ve aralarını düzeltmenin de kendilerine bağlı olduğuna zannederler.

Ebeveynlerinin ayrılmasının üzerinden seneler geçse de, birçok çocuk anne ve babalarını bir araya getirme hayalleri kurarlar. Anne ve babanın evden ayrılması, bu korkunun gerçeğe dönüşmesidir. Bir ebeveyn gittiğine göre, diğeri de her an gidebilir, düşüncesine sahiptirler .Bu korku ve endişe çocuğu, hem psikolojik hemde fiziksel yönden etkiler.

3.2. Davranışsal Etkiler

Çocuklar baba sevgileriyle doludur ve çocuklarının hayatında babalar olumlu bir rol oynarlar. Babalar evden çıktıkları zaman, çocuklarının karşılarında görebilecekleri güçlü, korkusuz erkek modelinden mahrum bırakmış olurlar. Erkek çocuklar sorumluluk, babalık, insanlarla geçinmek, öfkesini kontrol etmek gibi konularda, hayatlarının en sadık ve güvenilir öğretmenini yitirmiş olurlar. Babasız olarak büyüyen erkek çocukların, sporla az ilgili, başkalarına bağımlı ve daha hırçın oldukları araştırmalarda gözlemlenmiştir. Diğer arkadaşlarına göre, okulda başarısız olmaları ve otoriteye başkaldırmaları olasılığı yüksektir. Babasız olarak yetişen kız çocukları ise, karşı cinsle ilişki kurmakta zorlanırlar. Yaşı küçük kızlar, zihinlerinde bir baba oluşturup, onunla kendilerini avutur ve gerçeklemlerden kaçarlar. Babaları tarafından ihmal edilen kız çocukların mutluluğu, erkekleri mutlu etmekle mukayese etmeleri üzücüdür.

Araştırma sonuçları, tartışmalar sonucu yıpranmış bir ailede yaşayan çocukların, boşanmış ailelere oranla daha fazla sorunlar yaşadığını gösterir. Çocuklar bir geçiş süreci yaşarlar, çekirdek aileden tek ebeveynli aileye geçerek, yeni bir hayata uyum sağlamaya çalışırlar. Boşandıktan sonra, erkek çocuğun velayetini, hakimin anneye vermesi, erkek çocukta özel sorunlar oluşmuştur.

Akside, annenin tekrar evlenmesi, ergenlik öncesi kızlar için de özel sorunlar doğurmuştur. Tekrar evlenmenin takiben ikinci veya üçüncü yılında, anne ile kız çocuğu arasındaki tartışmalar genelde yüksektir. Kız çocuğunun davranış ve tutumları zamanla iyileşirken, aileleriyle aralarındaki zıtlasma ve inatlaşma devam eder. Kız çocuklarıyla üvey baba arasında ki sorunlar devam eder. Bunun sebeplerinden birincisi, boşanmanın şiddetli olduğu süreçte, anne ile kız arasında olumlu ilişkilerin, annenin tekrar evlenmesi ile bozulması olabilir. Neticede, ergenlik öncesi kızlar, annelerinin tekrar evlenmesine razı olmamakta ve üvey baba kızın bu ilişkisi için tehdit oluşturabilmektedir. Üvey baba üvey kızını gözetim altında tutabilmek için, iyi baba olmak yerine, aşırı duygusallığı terk ederek mütavazi yabancı rolüne girebilir. Çok küçük veya daha büyük çocuklar üvey babayı sonuçta sıcaklıkla kabullenirler, ancak dokuz ile onbeş yaşlarındakiler bu evliliğe karşı çıkmaya devam ederler.

Kuşkusuz boşanmadan bir zarar görmeden çıkan çocuklar da vardır. Boşanma bazen çocuk için rahatlatıcı bile olabilir. Özellikle aile içi huzursuzluk had safhaya gelmişse ve çocuk boşanmadan sonra sakin bir ortama kavuşacaksa boşanma çocuk için en iyisi olacaktır. Boşanma bütün çocukları aynı şekilde olumsuz etkileyecek diye bir durum söz konusu olmamaktadır. Her boşanma kendine özgü, karmaşık ve çok yönlü bir olaydır (Akyüz, 1978: 3).

Boşanmış ailedeki çocukların yetişkin olduklarında, karşı cinsle sorunlu ilişkiler yaşama ve kendilerinin de boşanma olasılığı diğer çocuklara göre daha büyüktür. Bu çocukların daha çok davranışsal sorun yaşamasının yanı sıra, otorite ile daha sık başları belaya girer ve okul başarıları düşer. Boşanma, çocuğunuzun yaşamındaki en yıkıcı deneyim olabilir, çünkü güvenlik ve benlik gibi gelişmekte olan kavramları zedelenir (<http://www.gebelikrehberi.com/cinsellik/bosanma.asp>).

Boşanmanın gerçekleştiği ilk yıl, hem çocuk, hem de boşanan eşler için çerpeşik ve zor yıllardır. Ayrılığın başlangıcı sayılan bu ilk yılda, çocukların daha huzursuz oldukları, saatinde eve gelmedikleri ve uyumadıkları, söz dinlemez hale geldikleri gözlenmiştir.

Çocuklar, aynı anne ve babadan olsalar bile, boşanma hadisesinin nasıl ve hangi şartlar altında hissettikleri konusunda, iki eşit çocuk yoktur. Şu bir gerçektir ki, yaş ve kişisel karakter, çocuklarda, onların önemli olaylara karşı verecekleri tepkileri etkileyen önemli faktörlerden biridir. Aile, çocuğun kişiliğinin oluşmasında, ruh ve beden sağlığı açısından büyük bir önem taşır. Çocuğun huzurlu bir aile ortamından mahrum kalması, onun ruhsal gelişimini etkilediği gibi, bedensel ve zihni gelişimine de olumsuz etkide olur. Anne ya da babadan birinin ölümü veya ayrılıkları demek olan dağılmış aile ortamı, çok küçük yaşlarda gerçekleşirse, anne-çocuk arasındaki duygusal iletişim azaldığından, çocuğun duygusal besiyi yeterince alamaması, onun büyüme ve gelişimini geciktirip engelleyebilir. Ayrıca, dil gelişimini geciktirebildiği gibi, bazı konuşma bozuklukları görülebilir. Bir konuya, dikkatinin toplaması konusunda güçlük çektiği, çocuğun öğrenmesini hususunda ve akıl yürütmesinde etki eder. Başka insanlarla başarılı iletişim kuramaması neticesinde, sosyal sorun ve olumsuz davranışlar görülebilir. Bunun

sonucunda meydana gelen tepkiler, ferdin kişiliğini etkiler ve içe dönük, bencil bir kişilik oluşturur. Diğer çocuk ve yetişkinlerle alakalı olarak sevgi ve saygı bağlarını geliştirememeleri neticesinde toplumsal ilişkilerin de giderek azaldığı görülür. Yapılan araştırmalara göre, incelenen suçlu grubun %40'ının dağılmış aileden geldiği saptanmıştır. Türkiye'de yapılmış bir araştırma sonucuna göre de, hükümlü gençlerin %22'sinin dağılmış ailelerden oluştuğunu görüyoruz.

Avrupada son yıllarda giderek hızlıca artış gösteren boşanan anne ve baba, çocuğu bilerek ya da bilmeyerek kendi tartışmalarının ortasına atmaktadırlar. Kimi kez onu taraf tutmaya, kimi zaman da anne babasının arasını yapmaya zorlarlar. Bazen eşlerden biri hatalı olduğunu bildiği halde ötekini kötüleyerek, kendini haklı çıkarmaya, çocuğukendinden tarafa çekmeye çaba sarfeder. Çoğu zaman anneler, çocuklarını babaya vermeyerek intikam almaya çalışırlar. Bu olumsuz davranıştan dolayı, çocuğun etkileneceğini akıllarına bile getirmezler. Bazanda baba, eşiyle karşılaşmak istemediği gibi, çocuklarıyla da irtibatını keserek, onları hiçbir zaman görmek istemez. Bütün bu çatışma ve gerilim ortamında, bazan, ebeveynlerinin tartışmasına hakem olmak zorunda da kalabilir. Çocuk, annesinin ve babasının veya yakınlarının, kendisini sevmediği duygusuna kapılır. Arkasından da ebeveyninin, onu sevmedikleri için boşandıklarını düşünür ve kendini suçlamaya başlar.

Annesinin ilgisini çekmek için yaramazlık, aşırı hareketlilik ya da aslı olmayan bedensel şikayetler görülmeye başlar. Ana babadan ayrı yaşamının ayıp bir olay olduğu düşüncesi ile ya arkadaşlarından saklar ya da yalan söyleyerek anne ve babasıyla sürekli birlikte olduğunu anlatmaya çalışır. Dağılmış aile ortamında çocuk, ancak resimlerinde kendi iç dünyasını mükemmel bir şekilde ortaya koyar. Aile resmi yaparken çocuğuna sarılmış anne ve babayı resmeder, anne ve babasının ayrıldığını reddederek resminde: "Anneciğim, babacığım; sizleri özledim, yanıma gelin!" der. Ya da ana-babasını tümüyle inkar ederek, büyükannesiyile bir güneşi aile resmi olarak çizer veya yüzü ve organları çizilmemiş bir insan resminin ana-babası olduğunu söyler. Ayrı kaldığı anne veya babasıyla aynı çatıyı, aynı pencereyi paylaştığı resimler yapar. Bütün bunları yaparken, iç dünyasındaki çatışmaları ifade eder ve var olanı gerçek dışıymış gibi göstermeye çalışarak kaçma yolunu dener (Cüceloğlu, 1994: 3 81).

Çocuğukların, ruhsal ve bedensel olarak aile içersine geliştiklerini biliyoruz. Çocuk bu istek ve ihtiyaçlarını, aile ortamı içinde olgunlaştırır. Çocukluluğunu ilk yıllarında, aile içi tartışmalara maruz kalarak, erken yaşlarda anne ebeveynlerinden ayrı kalarak, onların himayesinden ve sevgisinden yoksun olarak günlerini geçiren çocuklar, büyük bir oranda, davranış ve ruhsal bozukluklarının olduğunu görüyoruz. Bir evliliğin sona ermesi, sadece karı-kocayı etkileyen bir şey değildir. Büyükler olarak, bu boşanmadan etkilenen eşlerin yanı sıra, çocuklar da büyük ölçüde olumsuz bir şekilde etkilenir. Anne-babanın ayrılmasıyla birlikte, çocuk da kendisini annesinden ya da babasından boşanmış gibi hisseder. Ayılan eşlerin çoğu, çocuklarının, anne yanında kalmalarının doğru olduğu ileri sürselerde , çocuğun her zaman babasına da ihtiyacı olduğu hakikati, göz ardı edilmemelidir.

Boşanmanın çocuklardaki etkileri, çocuğun yaşına, cinsiyetine, boşanmaya kadar geçen süreye boşanma sonrası aile ilişkilerine ve sosyoekonomik etmenlere bağlı olarak farklılık gösterir. Birçok çalışma, boşanmanın erkek çocuklar üzerindeki etkisinin daha zedeleyici olduğunu göstermiştir. Davranış bozuklukları, cinsiyet rolü uyumu veya okul başarısı ile ilgili sorunlar erkek çocuklarda kızlara göre daha fazla görülmüştür. Bu sorunlar erkek çocuklarda boşanmadan sonraki 4-7 yıl boyunca da devametmektedir.3 yaş ve daha küçük çocuklarda, boşanma ile birlikte gelişmede gerileme belirtileri ortaya çıkmaktadır. Anksiyete, anne veya babayı kaybetme korkusuna da sık rastlanılır. Okul öncesi çağıdaki çocuklarda 4-6 yaş, davranış ve bazı gelişme gerilikleri ortaya çıkmaktadır. Çocuklardaki anksiyete ebeveynin tutumuna bağlı olarak değişmektedir. Okul çağı çocukları, 6-11 yaş ise boşanma karşısında üzülr, zorlanır ve endişe duyarlar. 6-8 yaş arasındakiler boşanmayı ve bir ebeveyn için ayrı kalmak zorunda olduklarını anlayamazlar. Çoğu kez bu durumdan kendilerini sorumlu tutarlar. 9-11 yaş arası çocuklar boşanmayı anlar ve ebeveynlerinin yeniden bir araya gelmesi hayalleri kurarlar. Erkek çocuklar davranış ve uyum bozuklukları gösterirken, kızlar içine kapanır, depresyon ve yoksunluk belirtileri gösterirler. 12-18 yaştaki çocuklar ise boşanmadan kendilerini sorumlu tutmaz, boşanma olgusundan kendilerini ayırır ancak öfke duyarlar. Hem kızlar hem de erkeklerde davranış ve uyum sorunları görülür (<http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders4.html>).

Kız çocuklarının, anne ve babasının boşanmasından en çok etkilenecekleri yaş, beş ile altı yaş grubu olarak gösterilmektedir. Bu yaştaki kız çocukları, babaya çok düşkünlük göstermesi ve boşanmadan dolayı, babanın evden uzaklaşması, çocuğun birçok ruhsal problem yaşamasına neden olur. Erkek çocuğunun en çok etkilendiği yaş ise, buluş çağına girdiği yıllardır.

Erkek ve kız çocuklarının, ebeveynlerinin boşanmasına verdikleri tepkileri şöyle sıralayabiliriz:

- ✓ Psikolojik kökenli kekemelik
- ✓ Tırnak yeme
- ✓ Konuşmada tutukluk
- ✓ İçedönüklük
- ✓ Çocukta uyku bozuklukları
- ✓ Gece korkuları
- ✓ Gece ve gündüz altına kaçırma
- ✓ Aşırı yemek yeme ya da iştahsızlık
- ✓ Tahripkarlık ve saldırganlık
- ✓ Okula direnç
- ✓ Dikkati toplamada güçlük
- ✓ Ağlama ve öfke nöbetleri
- ✓ Okul başarısında düşüş
- ✓ Yalan söyleme

Yukarıdaki saydığımız tavır ve uyum bozuklukları, ayrılmış ailelerin çocuklarında görülen tepkilerdir. Çocuğun, cinsiyeti ve yaşı ne olursa olsun, anne babasının boşanmasından etkilenir. Fakat çocuk yaşına göre, boşanmadan etkilenme durumu değişebilir. Eşlerin boşanmasından en az etkilenen yaş grubu ise, iki ile üç yaş gurubu olarak kabul edilir. İki ile üç yaşlarındaki çocuk, en çok anneye bağımlı olduğu için, babasının yokluğunu, davranış bozukluğu gösterecek derece anlamayabilir. Büyük yaş gruplarındaki çocuklar ise, küçük yaş gurubu kadar etkilenmez. Olaylara duygusal değil, gerçekçi yaklaşımından dolayıdır. Kısaca söylemek gerekirse, yaşları hadiseleri

değerlendirebilecek düzeye gelmiş çocuklarla, olayları henüz anlayamayacak yaşlarda olan (1-3 yaş) çocuklar, ayrılık olayından en az etkilenen çocuklardır.

Boşanma nedeniyle örselenen bir çocuğun okul başarısı düşmektedir. Kimi hallerde çocuk; kendini kanıtlamak ya da tekrar birleşme umudunu gerçekleştirmek için kendini yıpratırcasına çalışarak olağanüstü başarı gösterebilmektedir. (Ankay, Aydın 1998).

Boşanmayı öğrendiğinde çocuğun ilk tepkisi, durumu garipsemesi şeklinde olur. Çocuklar bazısı ise, öyle sakın davranırlar ki, evden ayrılan anne ya da baba çocuğun bu tepkisine şaşırp kalırlar. Sanki çocuk, bu ayrılığı normal karşılıyor ve seviniyormuş hissini verir ebeveynlerine karşı. Çocuklar boşanma olayını arkadaşlarından gizlemektedir. Boşanma nedeniyle örselenen bir çocuğun okul başarısı düşmektedir. Kimi hallerde çocuk kendini kanıtlamak ya da tekrar birleşme umudunu gerçekleştirmek için kendini yıpratırcasına çalışarak olağanüstü başarı gösterebilmektedir. Boşanma olayı bazı kişilerde alkolizme, suç, ve intihara sebep olmaktadır (Ankay, Aydın1998).

Çocuğun, iki-iki buçuk yaşlarına rastlayan boşanmalarda, çocukta terk edilme korkusu görülmektedir. Boşanma üç-dört buçuk yaşlarında iken olmuşsa, çocukta saldırgan davranış görüntüleri gözlenebilir. Çocuk kendini suçlu görebilir, özgüveni zedelenebilir, hayal gücü azalabilir ve çekingenlik sergileyebilir. Beş-altı yaşları arasında bu tepkilere ek olarak endişe, rahatsızlık, abartılmış korkular ve saldırganlık görülebilir. Egosantrik düşünceye sahip olması nedeniyle, boşanma olayı özellikle sekiz yaşın altındaki çocuklarda birçok güçlükler yaşatmakta ve daha fazla bilgi, deneyim kazanmış olan, psikososyal yönden daha çok gelişen sekiz yaşın üzerindeki çocuklar bu olayı daha farklı bir şekilde yorumlayabilmektedir (Mangır, 1993).

İlkokul dönemindeki çocuklar boşanma olayı karşısında şiddetli endişe, korku ve üzüntü gibi tepkiler vermektedirler. Bu korku ve kaygılara karşı kendilerini korumak amacıyla anne-babasına karşı tepki vermektedir. Onbeş ile onsekiz yaşlarındaki dönemlerde, boşanmış aile çocukları, anne-babalarının boşanmalarına tepki vererek, bu tür sorunlardan sıkıntı ve utanç duyarlar. Gelecekteki günlerini düşünerek, özellikle

mali durumların kötü olacağından vehmine kapılırlar. Bu duygularını bastırabilmek için, bazan uygun olmaya yollara başvurabilirler.

Çocuğun kimin yanında kaldığı da önemli bir noktadır. Boşanan ailelerde çocuklar genellikle annenin yanında kalırlar. Bu durumda doğal olarak kızlar bir anne modelini sürekli olarak görebilirler. Erkek çocuklar ise baba modelinden yoksun kalırlar. Bu olumsuz etki, annenin geniş bir aileden geldiği durumlarda, bir başka anlatımla dede, amca, dayı, üvey baba ve hatta bazen komşu erkek (çocuğa sevgi ve ilgiyle davranan) varsa, ortadan kalkabilir (Wallerstein, 1980).

Çocuk, anne ve baba arasında oyuncak olmamalıdır. Sürekli kaldığı bir asıl evi mutlaka olmalı ve benimsemesi sağlanmalıdır. Çocukta sarsılan duygular ayrı yaşayan anne veya babayı sık görmesi ile değil, düzenli aralıklarla ve sürekli görmesiyle onarılabilir (Yörükoğlu, 1980).

Anne-baba ayrıldıktan sonra devam eden ilişkinin kalitesi, çocuğun boşanmayı kabullenmesinde önemli bir faktördür. Her ikisiyle de ilişkisi, olumlu bir düzeyde devam ederse çocuğun uyumu da iyi, ilişki olumsuz bir şekilde devam ederse, çocuğun uyumu da zor olmaktadır. Boşanma, çocukların benlik duygularında da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ancak, boşanmanın mutlaka her çocukta kişilik ve davranış bozukluklarına yol açacağını da söyleyemeyiz. Bazı çocuklar boşanma olayı hafif atlatırken, bazıları ise çok zorlanırlar. Ebeveynler çocukların bu hadiseyi en az zarar görecektir şekilde atlatabilmeleri için çok dikkatli olmalıdırlar. Boşanma olayı, erkek çocuklarını, kız çocuklarından daha uzun süreli etkilediği belirtilmektedir. Boşanan aile, çocuğunu diğer çocuklardan daha farklı eğitmemelidir. Ona aşırı tepkiler göstermemelidir. Aşırı baskı, aşırı ilgi, aşırı sevgi olumsuz sonuçlar doğurabilir (Saran, 1991: 135-143).

Çocuk, anne babasını her ikisinin de ayrım yapmadan devamlı görebilmelidir. Boşanan eşler için unutulmaması gereken konulardan biri de çocuklarıyla olgun, paylaşımcı, iyi niyete dayanan bir ilişki sürdürebilmeleridir. Bunlara rağmen, çocuk boşanmanın etkisinde kalır ve boşanmanın neticesinde olumsuz bir şekilde etkilenirse, profesyonel yardım almayı denemelidir. Bir çocuğun kişiliğinin temelleri ilk beş-altı yıl

içinde atılır. Her çocukta, sonunda bir kişilik melekesi gelişir. Ancak bu kişiliğin dengeli ve uyumlu bir şekilde olabilmesi için, gelişim basamaklarını zedelemekten aşılmasına bağlıdır. Çocuğun eğitilmesinde, ruhsal gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir.

Fakat Avrupa toplumundaki artan boşanma sebebiyle, aile içi etkileşimlerin niteliği değişmektedir. Eğer eşler boşanmış, ancak çocuklarına karşı tutarlı davranıyorsa, bu çocuğun benlik saygısını fazla etkileyememektedir. Tutarlı ve doğru davranmadığı, yanlış davrandığı durumda ise çocuğun benlik saygısında düşüş söz konusudur. Evde devam eden tartışmaların ve hoşgörüsüzlüğün etkisi, çocuk için boşanmanın kendisinden daha zarar verir. Bundan dolayıdırki, çocuğun benlik duygusunuda olumsuz yönde etkiler.

Boşanma, tek başına çocuktaki uyumsuzluğun sebebi olamaz. Boşanma sonrası çocuklarda problemler görülmesinin nedeni, aile yapısının değişmesi değil, daha çok eşler arası yaşanan çatışmadır. Çocukların bu dönemi daha kolay atlatabilmeleri için en büyük görev, anne ve babalara düşmektedir. Ebeveynler bu süreci çocuklarını unutmadan yaşamalıdır (Öz, 1995).

Okul öncesi dönemine kadar olan sürede, anne boşanmanın etkisinde kalmış ise, çocukta rastlanabilecek olumsuz davranışlar şu şekildedir:

Öncelikle, kısa süreli anne yoksunluğu (bebeklik depresyonu, anaklitik depresyon), uzun ve şiddetli ağlamalar, ağlamaları dindirilemez yatıştırılmaz, kısa süreli susma sırasında yanlarına birisi yaklaşacak olsa yeniden ağlamaya başlarlar. Sustuklarında yüzlerinde yorgun ve küskün bir ifade belirir (protesto dönemi). Yeme giderek azalır, kilo kaybı başlar, fizik gelişimi duraklar, kusma ishaller olur. 2-3 hafta sonra bir durgunluk başlar. Küskün ve üzüntülü görünüm belirgindir (Depresyon dönemi). Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi uzun süreli anne yoksunluğu (hospitalizm,yuva hastalığı). İlk yaşlarında ailelerinden özellikle de anneden yoksunluk durumunda ortaya çıkmaktadır. Böylelikle çocuk, duygusal beslenmeden yoksun kalmaktadır.

Bu duygusal ve duygusal beslenmeden uzun süre yoksun kalan çocuklar:

- 1-Uyaranlara güç ve geç cevap verirler. Çevreye karşı ilgisizdirler.
- 2-0turdukları yerde sallanma, geniş getirme, kafa sallama ve vurma hareketleri çok görülür. Bunlar kendi kendilerini uyarma çabalarıdır.
- 3-Bedensel haz kaynaklarına (Parmak emme, sallanma gibi sık başvururlar.
- 4-Yalancı geri zekalılık çok görülür ve genellikle kalıcıdır.
- 5-Beslenme ve bakım yönünden iyi yaşam koşulları içinde bulundukları halde hastalanma ve ölüm oranının yüksek olduğu araştırmalarla sağlanmıştır.
- 6-Yürüme, konuşma, tuvalet eğitimleri geridir. Bunun yanında çocuğun olumsuz davranışlarından korku, inatçılık, uyku bozuklukları da ifade edilebilir. Çocuğun iki ile iki buçuk yaşlarına rastlayan boşanmalarda çocukta terk edilme korkusu görülmektedir. Bu durum boşanmadan sonra anne-baba arasındaki anlaşmazlıklar devam ediyor ise artmaktadır (Kaynaroğlu, 1984).

Çocukların okul başarısızlığına ilişkin, İsviçre' de yapılan bir araştırmada 80 boşanmış aile çocuğu okul başarıları açısından, 2000 normal aile çocuğu ile karşılaştırılmıştır. Araştırmacı, çocukları, boşanmanın çocuğun okula başlamasından önce ve sonra gerçekleşmesine göre ayırmışlardır. İlk gruptaki çocuklarda, okula alışma güçlükleri görülmüştür. Ancak ikinci sınıftan itibaren alışma ve uyum güçlükleri görülmüştür ve ikinci sınıftan itibaren alışma ve uyum güçlükleri azalmıştır.

Boşanmadan sonra, ana-baba ve çocuklar arasındaki gerçeğin, gergin havanın yatıştığı, ilişkilerin normalleştiği hallerde öğretmenlerin de olumlu etkisiyle bu çocuklarla normal aile çocukları arasında fark kalmamıştır. Ana-baba, çocuk okula başladıktan sonra boşanmışlarsa, bu durum çocuğun okul başarısı üzerinde daha da olumsuz etkide bulunmaktadır. Çünkü bu durumda, çocuk okula devam ederken, hem boşanmanın, hem de ailesindeki boşanma öncesi geçimsizlik ve sürtüşmelerin kurbanı olmaktadır (Dominion,1974).

3.3. Boşanmanın Çocukların Yaş Durumuna Göre Verdikleri Tepkiler

İstisnasız her çocuk anne ve babasının boşanmasından etkilenir. Bu etkilerin çocuğun yaşına, ebeveynlerin tutumlarına, fiziksel ve kişilik gelişimine, çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Çocuğun boşanma olayından etkilenmesi, gelişim düzeyi ile alakalı olmaktadır. Çocukların yaşı, zihinsel kapasiteleri, gelişimin en önemli dönemlerinde olması da etkilenme seviyesinde belirleyecektir.

Çocuğun boşanmanın ardından vereceği tepkilerin durumlara göre farklılaşacağını düşünülmektedir. Bu tepkiler; her çocuğun yaşına göre, gelişim özelliklerine göre, yaşadığı ailenin özelliklerine ve sürecin özelliklerine göre değişiktir. Aynı zaman da çocuğun olgunluğuna göre ve evde yaşananlara göre de farklıdır. Dolayısıyla bu durumun standardını belirlemenin çok zor olduğunu açıklamaktadır (Öztürk, 2008).

Bunun üzerine aşağıda çocukların yaşlarına göre boşanmanın ardından verdikleri tepkiler açıklanmıştır.

3.3.1. Oyun Çağındaki Çocukluk Döneminin Tepkileri

0 – 3 Yaş Grubu;

Bu yaşlardaki çocuklar, anne-babasından biri evden ayrıldığı zaman sebebini kavrayamaz. Bu tür çocuklarda çok ağlama, bağırma, uyku sorunları, anne-babadan ayrı olduğunda endişelenme, öfkelenme, ısırma ve hoş olmayan davranışlar sergilediği görülür. En fazla bu duruma parmağını emerek tepkiler verir. Bazı araştırmacılar göre ise de; bebeklik sürecindeki ayrılıklarda, çocuk ayrılığın ne demek olduğunu anlamadığı için, boşanma sürecinde duygusal düzeyde zarar görmemektedir. Çünkü etrafındaki nesnelerin farkına varma, insanları tanıma, anne ve babayı tam olarak ayırt etme gibi, durumları yaklaşık olarak üç yaş civarında gelişmektedir. Bu sebeple, sıfır – üç yaş grubundaki çocuklardan daha çok, üç yaş ve üzerindeki çocuklar olumsuz etkilenirler.

3.3.2. Okul Öncesi Döneminin Tepkileri

3 – 5 Yaş Grubu;

Bu dönemde anne ve babanın huzursuz ve hırçın davranışları, çocuklarına gerekli ilgiyi göstermelerine engel olur. Yeterli ilgi göremeyen çocuklar; saldırgan, sinirli ve hiddetli olurlar. Sevgi ve ilgi yetersizliği çocukta gerileme davranışının görülmesine etkindir (Keskin, 2007).

Bu dönemde, anne-babanın ayrılması ya da boşanması gibi bir hadiseyle karşılaşan çocuklar, büyük çocuklara oranla, daha çok gerileme ve uyku problemleri yaşama gibi sorunlar yaşarlar. Evdeki tartışmalara şahit olan çocuklar ise, kırıp dökebilir, saldırganlaşabilir. İlk etkilenen becerilerden biri, çocuğun konuşma yetisinin azalmasıdır.

Bu yaşlardaki çocuklarda görülen tepkiler; gerileme, huzursuzluk, uyku bozuklukları, kaygı, yatağı ıslatma, anne ve babaya vurma, saldırganlık, duygusallık, anne – babaya aşırı düşkünlük, önceki sevdiği bir oyuncuğa aşırı düşkünlük şeklinde açıklanabilir.

Psikanalitik Kurama göre oidipus kompleksi dönemi olan bu dönemde kız çocuk babasına, erkek çocuk da annesine hoşlanma, beğeni gibi duygular beslemektedir. Kız çocuklarının hayatta ilk tanıdıkları karşı cins babaları, erkek çocuklarının da anneleri olduğu için, bu dönemde kızlar babaları tarafından sevmek, beğenilmek, övülmek arzusu içindedirler. Baba – kız iletişiminin hassas olduğu bu dönemde, kız çocuğunun özgüvenininin pekiştiği gözlemlenir. Babası tarafından sevildiğini hisseden, babası tarafından övülen, davranışları onaylanan kız çocuklarının, yetişkin olduklarında özgüvenlerinin sağlam temeller üzerinde olduğu görülür. Bu nedenden dolayı, beş yaş civarı kız çocukları anne – babalarının boşanmalarından son derece olumsuz etkilenmektedirler. Baba modeline en çok ihtiyacı olduğu dönemde babasının artık evde olmaması, küçük kızlarda terk edilmişlik, sevilmemeye, değersizlik duygularını yaratırken aynı zamanda güven yoksunluğunu da beraberinde getirmektedir (Öz, 2005, 2011).

5 – 6 Yaş Grubu;

Bu yaş dönemindeki çocuklarda, hırçınlık, öfke nöbetleri ve huzursuzluk başlar. Endişe, rahatsızlık, aşırı korkular ve olanlardan kendini sorumlu tutma, tepki olarak da aşırı derecede saldırganlık gösterir. Okuldaki başarısızlığın en önemli sonucu kişinin kendisine olan saygısını ve inancını yitirmesidir. Okuldaki yeterliliği ve özsaygıyı ölçen değişkenler, başarılı öğrencilerin kendilerine olan davranışlarında daha iyi olduğunu göstermektedir.¹¹

Okul öncesi çağıdaki çocuklarda 5 – 6 yaş, davranış ve bazı gelişim gerilikleri ortaya çıkmaktadır. Çocuklardaki kaygı ebeveynin tutumuna bağlı olarak da değişmektedir. Okul öncesi çocukları daha çok birlikte yaşadıkları, evde kalan ebeveynin de kendini terk edip gitmesinden, giden ebeveyn tarafından eskisi kadar sevilmemekten, yiyecek ya da yatacak yer bulamamaktan korkarlar. Doğadaki olayların merkezinin kendileri olduklarına inandıkları için ebeveynin gidişinin kendisinin suçu olduğunu düşünürler. Hayallerinde, anne babanın hiç ayrılmadığını kurar, reddedilme ve kaybetme duyguları ile başa çıkabilmek için türlü şeyler uydururlar. Bu korkularını ağlamak, ebeveyninden başka kimse ile kalmayı reddetmek veya ebeveyni göz önünden ayırmamak şeklinde ortaya çıkmaktadır (Turan Cebeci, 2009).

3.3.3. İlkokul Çağı Döneminin Tepkileri

6 – 8 Yaş Grubu;

Çocuklar bu yaşlarda, duygularını ve saldırganlık gibi bazı dürtülerini kısmen de olsa kontrol edebilmeyi öğrenmiş olurlar. Kişilikleri yavaş yavaş yerine oturmaya başladığı için dünyaya ve çevrelerine büyük ilgi duyarlar. Bu dönemde spor, sanat veya izcilik gibi çeşitli faaliyetlere başlamaları gerekir. Şimdi onları bekleyen zorluk, evde

¹¹ Handan Y. SEVÜK, Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, Beta Basım

geçen yıllarda öğrendiklerini kullanarak, yıllarca sürecek okul hayatına uyumlu bir geçiş yapmaktır. Bu arada arkadaşları ve hayatlarında önemli rol oynayan yetişkinlerle de iletişim kurup bunu sürdürmeyi başarmaları da gerekmektedir (Benedek ve Brown, 1997).

Okul çağında sosyal farkındalık ve kendi özelliklerini fark etme önemli ölçüde artar. Bu yaş grubundaki çocuklarda, anneleri ile birlikte iseler baba ile birlikte olamadığı için üzüntü duyma, anne – babayı suçlama, söz dinlememe, içe kapanma, altını ıslatma, derslerinde başarısız olma, arkadaşlarını kıskanma gibi sorunlar olabilir (Özgüven, 2000).

Yaşanan bu olumsuzluklar karşısında, dikkat dağınıklığı, derslere önem vermeme ve dalıp gitmeler sebebiyle çocuğun dersteki başarısı düşer. Arkadaşları ile uyuşmazlık, tez sinirlenme, ani öfke sendromları, teneffüslerde tek başına oynama veya sınıfta kalmayı tercih etme gözlenmektedir. Bu gruptaki okul çağı çocuklarının ayrılmaya karşı verikleri tepkileri şu şekilde sıralayabiliriz. Kederli ve korkulu ruh hali, depresyon, ebeveynleri barıştırma çabaları, okul ve sosyal alanlardaki performans düşüklükleri, kaybetmek yada reddedilmek duygusu, utançlık hali ve anne ve babasına karşı, hangisine daha yakın gibi duygu karışıklılıkları vardır.

9 – 12 Yaş Grubu

Bu yaş grubundaki çocuklar özellikle, ebeveynlerinin ayrılmasını ya da boşanmasını daha iyi anlarlar, fakat hayatlarına yansıyan sonuçları sebebiyle anne-babasına karşı aşırı tepki gösterebilirler. Her ne olursa olsun anne ve babaya özlem duyarlar. Bu durumda kız anneye, erkek çocuğun ise babaya özlemi çok fazladır.

Çocuklar, gelişim içinde, onbir – onüç yaşlarına kadar olan dönemde, anne baba ve çocuktan meydana gelen aile tablosunun oluşması için çaba harcarlar. Bu enerji isteyen ve diğer etkinliklere harcanabilecek enerjiyi çalabilecek bir çabadır. Anne ya da babayı ikna etmeye çalışma, sürekli yeniden bir araya getirmek için plan-program yapma, o sırada derse ya da yaşıt ilişkilerine harcanacak ilgiyi azaltacaktır. Dalgın, mutsuz, anne baba davranışlarını sürekli izleyen ve değerlendirmeye çalışan bir tutum diğer alanlara ilgisini azaltacaktır (Şenol, 2006).

Bu yaşlardaki çocuklar, anne-babanın ayrılığına vereceğı tepki genelde, anne ya da babadan birini yaşanan tüm problemler için sorumlu tutmak biçimindedir. Çocuklar bu durumda tatafını belli ederler. Ebeveynlerinin her ikisine de çok kızgın olurlar.

Yavuzer (2003), yapılan araştırmaların bu yaşta annesi ve babası boşanmış çocukların, öbür aile çocuklarından daha fazla çatışmalı olduklarını belirtmiştir. Bu yaştaki çocukların boşanmaya karşı tepkileri aşağıda sıralanmıştır:

- ✓ Kendisini aldatılmış hisseder,
- ✓ Giden ebeveynin geri geleceğini ümit eder,
- ✓ Giden ebeveenin artık onu sevmediğini düşünür,
- ✓ Sürekli üzüntü yaşar,
- ✓ Gelecekten kaygılıdır,
- ✓ Duygularını dışa yansıtmayıp kendinde saklarlar,
- ✓ Boşanma ve ayrılık üzerine konuşmak istemezler,
- ✓ Boşanma olayına utanç gözüyle bakarlar,
- ✓ Okul başarıları düşer,
- ✓ Güçlerini daha çok oyuna yöneltirler,
- ✓ Daha bağımlı, çekingen, suçlayıcı, dikkatsiz ve ilgisiz olurlar,
- ✓ Baş ve karın ağrılarından şikayet ederler,
- ✓ Uyku düzenleri bozulur, uyuma güçlüğü yaşarlar,
- ✓ Arkadaşlarını görmezden gelir ve arkadaşları ile arası gittikçe bozulabilir,
- ✓ Etrafa karşı kavgacı ve yıkıcı tutumlar sergilerler,
- ✓ Anne ve babasına karşı hırçınlaşırlar.

3.3.4. Ergenlik Döneminin Tepkileri

Bu dönemde gençler kimlik bunalımı yaşar. Abbe-baba ayrı olmalarına rağımen uyumlu davranışlar sergilerlerse, çocuk bu dönemi daha hafif atlatacaktır. Hayatına yeni adımlar atarak, kimlik bunalımını, duygusal ve fiziksek yönden daha fazla yara almadan atlatacaktır.

Ergenlik döneminde çocuk doğal olarak daha bencildir. Biraz daha kendini ve geleceğini düşünür. İleride olacaklarla ilgili yorumları daha rahat yapabildiğinden ve özgüveni daha yüksek olduğundan ayrılmaya karşı tepkisi de farklı olacaktır. Ergenin ayrılıkla baş etme gücü aslında çocuklara göre daha yüksektir. Hele problemlili bir ailede yetişen ergende bazen ayrılıkla baş etme gücü daha da yüksek olabilir (Öztürk, 2008).

Çocuklar ergenlik dönemine kadar ki dönemde ben merkezcidirler ve bu süreçte kendi rollerini sorgulayacaklardır. Kendini olumsuz değerlendirme, suçlama ya da yargılama gelişebilecek bir karamsarlığın (depresyonun) çekirdeğini oluşturabilecektir. Ondört– onaltı yaşındaki bir ergen artık yaşananların anlamını ve anne babanın kararlarını değerlendirmede yetişkine yakın değerlendirme yapabilecektir. Hatta onların mutsuzluğu ve birbirine karşı olumsuz tutumları karşısında böyle yaşamalarından ayrı olmalarının onları ve kendini daha mutlu edeceğini söyleyebileceklerdir (Şenol, 2006).

Yapılan araştırmaların sonucunda, erkek çocukların, boşanma olayından en çok ergenlik döneminin başlarında etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Ergenlik döneminde erkek çocuk, babasıyla beraber olma ve babasını örnek alma sürecine girmiştir. Erkek çocuklar yaklaşık oniki yaşına kadar annelerine daha çok bağımlıdırlar. Bütün ihtiyaçlarını anneleri karşılar, anneleriyle daha çok beraber olur, vakit geçirirler. Erkek çocuk, çocukluğunu yavaş yavaş geride bırakıp, erkekliğe adım atmaya başladığı anda babasına daha çok yakınlık gösterir.. Babasıyla hemhal olmaya başlar. Geleceğe yönelik plan ve programları babasıyla paylaşır. Yavaş yavaş annesinden uzaklaşarak babaya daha çok yakınlık duyar. Ergen çocuk bazı konuları babasıyla tartışmayada başlar. Bu zaman diliminde, babanın evden ayrılması ergen çocukta büyük bir hayal kırıklığına uğrattır. Bu gençte görülen özgüven eksikliği, babadan nefret etme, korkaklık, gibi menfi duygular karşımıza çıkar.

Boşanmaya gösterdikleri tepkiler çocukların bir süre sonra azalmaya başlar. Bu süre, erkek çocuklar için bir buçuk yıl ile iki yıl, kız çocukları için ise, altı ay ile bir yıl arasında değişir. Kızlarda ve erkeklerdeki bu tepkiler, çocukların yeni durumlarına göre değişebilir. Belkide bu tepkiler büyüyerek üniversite hayatında da devam eder.

3.4. Anne-Baba Tartışmalarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Boşanma çiftler için olduğu kadar, çocuklar içinde çok zor bir süreçtir. Boşanma sürecinden en çok çocuklar zarar görmesiyle birlikte, çocukların problemleri ebeveynlerin ayrılmasıyla birlikte artmaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, boşanmış aile çocuklarında ruhsal problemlerin oranları oldukça yüksek olduğunu otaya koymaktadır. Bu problemlerin başında; ruhsal bitkinlik, okuldaki başarısızlığı, öfke, kızgınlık, korku vb. gibi davranış bozuklukları meydana gelmektedir. Boşanmış ailelerde ana-baba arasındaki çekişmeler, çocukta kaygının ve endişenin artmasına sebep olmaktadır. Boşanmanın etkileri araştırıldığında, çocukluk çağlatında, ebeveynlerinin boşanmalarını gören çocukların, hayatları boyunca daha çok sorun yaşadıkları; anne-babaları boşanmış çocukların, kendi evliliklerinin de, büyük oranda boşanmayla neticelendiği bildirilmektedir. Elde edinilen bilgiler ışığında, boşanmanın eşler ve çocuk ilişkilerinde kırılma, duygusal desteği yitirme, ekonomik sıkıntılar vb. birçok stresli hayat olayına sebep olduğunu bilinmektedir.

Boşanmanın etkilerine çocuk yönünden baktığımızda üç temel sorun ortaya çıkmaktadır: Birincisi; boşanmanın çocuğun günlük yaşamına getirdiği etkiler. Çocuğun çevresinin zenginliği ve ana-babasıyla ilişkisinin miktarı ve türü çocuğun yetişmesini etkiler. Çocuğun aile ortamı, boşanma sonucu önemli değişikliklerle karşı karşıyadır. İkinci sorun, çocuğun boşanma sırasında kaç yaşında olduğu ile ilgilidir. Çocuk, küçük yaşlarda iken ortaya çıkan bir boşanma, onun gelişimini derinden etkilemektedir. Üçüncü sorun ise, çocuğun anne veya babadan birinin yanında kalma zorunluluğudur. Boşanma öncesinde ve sonrasında en büyük kavgalar çocukların çevresinde döner. Çocuklar için en zor olan şey anne ve babanın çocuğu yan tutmaya veya arabuluculuk yapmaya zorlamalarıdır. Böyle davranılması, çocukta hem annesi hem de babası tarafından sevilmediği ve baştan atılmak istendiği duygusunu yaratarak çocuğun psikolojisinin bozulmasına, güvensizlik, öz saygısını yitirmesine, terk edilmişlik duygularının gelişmesine neden olur (Cüceloğlu, 1998).

Boşanma özellikle baş etme becerileri sınırlı olan çocuklar için stresli, kafa karıştırıcı, baş etmesi zor ve karmaşık bir süreçtir. Diğer araştırma sonuçlarına göre ise,

boşanmış aile çocuklarının diğer çocuklara oranla ebeveyn ilişkileri, psikolojik, davranışsal ve akademik yaşamlarının daha sorunlu olduğunu ortaya koymuştur (Shelton, 1969; Savage, 1980; Özgüven, 2001).

Yapılan bir araştırmada, karı-koca arasındaki evlilik çatışmasının, çocukların ruhsal ve fiziksel problemleri arttırdığı görülmüştür. Eşlerin birbirlerine karşı hasmanece davrandığı durumlarda, çocukların psikolojik sorunları artmış; sevgi ve saygıları azalmıştır. Çocukları psikolojik yönden etkileyen faktörler inceleğinde, ebeveynleri ayrılmış çocukların, psikolojik uyumdaki en önemli etken, babanın çocuğu ihmali olarak görülmüştür.

Bu faktörleri şöyle açıklayabiliriz; ayrılmış ailelerde çocuklar, ihtiyaç duyduğu anda babasına ulaşamayınca, tabi olarak babasını ihmal edici olarak kabul edecektir. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan çocuk, psikolojik yönden olumsuz yönde etkilenecektir. Eşlerden birinin evden uzaklaşması, olayları tam kavrayamayan çocukta endişeye yol açacaktır. Boşandıktan sonra erkeğin sağladığı maddi desteğin giderek azalması veya tamamen kesilmesi, kadını büyük oranda maddi sıkıntıya sokacaktır. Çocuğun bakımını üstlenen anne, psikolojik sorunlarına ek olarak birde maddi sorunlariada mücadele edecektir. Kocasıyla yaşadığı tartışmadan olumsuz etkilenen kadın, büyük bir olasılıkla, çocuğuna karşı olumsuz bir tavır takınacaktır.

Boşanmanın etkilerine hem çocuk yönünden, hem de boşanan anne baba yönünden bakmak gerekir. Çocuk yönünden baktığımızda üç temel sorun ortaya çıkmaktadır. İlki, boşanmanın çocuğun günlük yaşamına getirdiği etkilerdir. Çocuğun çevresinin zenginliği ve ana-babasıyla ilişkisinin miktarı ve türü, çocuğun yetişmesini etkiler. Çocuğun aile ortamı, boşanma sonucu önemli değişikliklerle karşı karşıyadır. İkinci sorun, çocuğun boşanma sonrasında kaç yaşında olduğuyla ilgilidir.

Küçük yaşlarda iken ortaya çıkan bir boşanma, çocuğun gelişimini derinden etkilemektedir. Üçüncü sorun ise boşanmadan sonra çocuğun anne-babadan birinin yanında kalma zorunluluğudur. Çocuklar genellikle anne ile kalırlar ve babalarını haftada bir kez ya da daha seyrek olarak görürler(Cüceloğlu, 1996: 381).

Aileye olan bakış açısının yirminci y.y değişikliğe uğradığı görülmektedir. Bu farklı bakış açısı, anne ve babalığın, evlilikten bağımsız olarak düşünölmeye başlanmasına sebep olmuştur. Evliliğe ve çocuk sahibi olmaya dair bakış açısının öncesine göre farklılık arzetmesi teknolojiadaki ilerlemelerle de bağlantılı olduğundan söz edilebilir.

Çağdaş, modern ailelerde anne ve babalar maddi kaynaklarını, enerjilerini ve dikkatlerini, çocuğu geleceğe hazırlamak üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Kadının sadece evli olduğü için çocuk yapmadığı, çocuk sahibi olmanın evliliğin bir rutini değil, kadının bağımsız bir kararı haline geldiğı belirtilmektedir. Böylelikle anne ve babalığın evlilikle olan geleneksel bağının koptuğı ileri sürölmektedir. Bu değişiklikler sonunda da, eski ailelerdekinden farklı olarak çocuğun duygusal ruhsal, değeriinin daha fazla arttığı belirtilmektedir.

Ayrılmış çiftlerin büyük bir bölümü, yaşantılarında kırıcı, kaba ve sürekli tartışma yaşadıkları; bazılarının ise, basit bir mesele üzerinde dahi tartıştıkları görölmektedir. İletişimsizlik ekonomik problemler, eşlerden birinin diğeri tarafından sevilmediğini algılaması, çocuklar ve ailedeki yaşantılar üzerinde yer almaktadır. Eğer eşlerin tartışmayı hafifletme veya sona erdirmeye gibi niyetleri yoksa, sonucun boşanmaya kadar gideceğı belirtilmektedir. Ayrılan çiftlerin yaklaşık olarak üçte ikisinin çocuklarının olduğuda bilinen bir gerçektir .

Karı-koca boşanma kararı almadan önceki dönemde oldukça fazla tartışma yaşamaktadırlar. Bu tartışmalı ortamda, şüphesiz çocuk üzerinde olumsuz etkiler meydana gelmektedir. Eşlerin çocuklar üzerinde üstlenmesi gereken sorumluluklar ve kararlar oldukça sıkıntılı bir dönemdir. Bu süreçte bazan karı-koca çocuklarını birbirlerine karşı silah olarak kullanabiliyorlar. Tartışma esnasında bazan çocuğuda müdahil ediyor ve çocuk da hayatının en büyük travmasını yaşamasına vesile oluyorlar. Boşanma sürecinin hemen öncesinde ve boşanma olayında gerçekleşen çatışmala çocuğu olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Evlilik çatışması ile çocuğun uyumu arasında doğrudan ve dolaylı iki tip ilişkiden söz edilmektedir. Evlilik çatışması ile çocuğun uyumu arasındaki doğrudan ilişkide, sık ve kolay çözülemeyenin, ebeveynler arası çatışma olduğu ve bu durumun, çocuk için olumsuz sonuçlar doğurduğu söylenmektedir. Ebeveynlerinin kendi aralarındaki çatışmalarını sağlıklı bir şekilde çözümleyemediğini; birbirlerine agresif ve düşmanca davrandıklarını gören çocuklar, kendi ilişkilerinde de benzer yolları denemektedir. Daha da önemlisi, çatışmalarını çözümleyemedikleri açıkça görülen ebeveynlerin çocukları, kendi ilişkilerinde yaşadıkları çatışmaları çözmek için ebeveynlerini gözlemleyip model alma fırsatı yakalayamamaktadır. Çocukların duygularını ifade etmeyi öğrenmelerinin bir yolu, ebeveynlerini gözlemleyip model almaktır; ancak ebeveyn bunu başarılı bir şekilde yapamıyorsa çocuğa bir rol modeli olamaz. Evlilik çatışmasının, çocuğun benlik saygısını azaltma, depresyon ve anksiyete gibi içsel sorunların ortaya çıkmasına neden olma gibi olumsuz etkileri olduğu üzerinde de durulmaktadır.

Şunuda söylememiz gerekirken, ebeveynleri arasındaki evlilik çatışmasını gözlemlemenin, çocuğun psikolojik uyumunu etkileyen bir stresör faktör olduğu; diğer stresörler gibi evlilik çatışmasının da çocukların başa çıkma kapasitesini etkileyebileceği ya da diğer stresörlerden farklı olarak çocuğun uyum kapasitesini zorlayabileceği belirtilmektedir. Çocuk tarafından gözlemlenmeyen ancak varolan evlilik çatışmasının ise, ebeveynin davranışları üzerindeki etkisi veya ebeveynde yol açtığı depresyon, anksiyete gibi olumsuz sonuçları nedeniyle çocuk üzerinde dolaylı bir etki yaratabileceğinden söz edilmektedir. Ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuk üzerindeki dolaylı olumsuz etkileri arasında, düşük ebeveyn desteği, çocuğa yeterli destek ve denetlemenin yapılmaması, fazla baskıcı olma, tutarsızlık ve fazla kontrol sayılmaktadır. Ebeveynin bu davranışları çocukta uyum sorunlarının yanı sıra, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki kalitesinin düşmesine de yol açabilmektedir (Fine 1997).

3.5. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Kısa Ve Uzun Süreli Etkileri

Boşanmanın çocuk üzerindeki kısa süreli etkilerinin araştırıldığında, boşanmanın hemen arkasından, çocuk için olumsuz bir süreç başladığı, fakat boşanma sonrasındaki altı ile oniki ay arasında çocuklarda bu olumsuz etkilerin hafiflediği ve çocukların

boşanmaya uyum sağlayabildikleri görülmektedir. Boşanmanın çocuk üzerindeki kısa süreli etkileri içinde en fazla görülen içine kapanma olduğu söylenebilir.

Başka bir araştırmada ise, boşandıktan iki yıl sonra, çoğunlukla çocuklarda, hırçınlık, sinirlilik ve problemleri çözmede sorun yaşama gibi olumsuzluklar görülebilir. Boşanmanın hemen arkasından, çocuğun ilk önce yaşadığı duygunun moral bozukluğu ve mutsuz olmasıdır. Anne babaya karşı tavır alarak, kızgınlığın ve öfkenin hakim olduğu dönemlerdir. Çünkü çocuk için yaşam şartları zorlaşmıştır. Ekonomik ve sosyal alanda bir çok olumsuz durumla karşılaşacaktır. Bu sebeple boşanmanın kısa süreli etkilerinin çocuk üzerinde bir çok olumsuz etkiler bırakacaktır.

Boşanmanın çocuk üzerindeki uzun süreli etkilerini anlatırken, çoğunlukla boşanmanın üzerinden iki yıldan daha fazla zamanın geçmesidir. Burada iki farklı görüşün olduğunu söyleyebiliriz. Birinci görüşe göre; uzun sürede boşanmış ailelerin çocuklarının boşanmanın olumsuz neticelerinin üstesinden gelerek ruhsal uyum açısından evli ailelerin çocukları ile aralarında bir fark olmadığını belirtmektedirler. İkinci görüş ise; boşandıktan sonra çocukların, çok daha uzun süre boşanmanın olumsuz etkilerini yaşadıkları söylemişlerdir.

Çocukluklarında anne ve babaları boşanmış yaş ortalamaları 32 olan hâlihazırdaki yetişkinler ile çocukluk dönemlerinde anne-babaları evli olan ve aynı evde yaşayan yetişkinler karşılaştırılmıştır. Sonuçta, çocukluk dönemlerinde ebeveynleri boşanmış kadınların, ebeveynleri evli olanlara göre yetişkinlik dönemlerinde daha fazla psikolojik sorun yaşadıkları bulunmuştur. Boşanmış ailelerden gelen kadınlara uygulanan tüm ölçümlerde, Beck Depresyon Envanteri (Beck Depression Inventory), Genel Sağlık Ölçeği (General Health Questionnaire) ve Psikosomatik Semptom (Psychosomatic Symptoms Score) puanlarının, evli ailelerden gelen kadınlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.¹²

¹² Huurre T, Junkkari H, Aro H. Long-term psychosocial effects of parental divorce a follow-up study from adolescence to adulthood. Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci 2006; 256:256-263

Çocukluğunda ebeveynleri boşanmış kadın ve erkeklerin, yetişkinlik yaşantılarında daha alt eğitim seviyesinde oldukları, işsizliklerinin daha çok olduğu, daha fazla sıkıntı çektikleri ve sağlık problemleri yaşadıkları belirtilmektedir. Boşandıktan sonra mali sıkıntılar çeken anneler çocuklarına, evli ailelerdeki çocuklara göre daha kötü eğitim koşulları sunabilmektedir. Eğitim şartlarının olumsuzluğu da, boşanmanın uzun süreli etkisi olarak çocuklara yansımaktadır.

3.6. Boşandıktan Sonra Çocukların Anne-Babasına Karşı Duyguları

Annenin veya babanın ölmesi durumunda, bu olayı uygun bir dille anlatarak çocuğu ikna edebilirsiniz. Boşanmada ise, anne-babaya karşı olumsuz duygular besleyebilir. Aynı zamanda, evi terk eden anne olun baba olsun, çocuk nazarında değerini yitirirler. Çocuk evden ayrılan anne veya babaya duyduğu kını, intikamı içine atarak yıllarca saklayabilir.

Anne-baba arasındaki problemler artarsa, çocuk huzurlu bir yuva düzenini sürdürmeye gayret eden ebeveyninden, dengeli bir aile ortamından ve tüm mutluluktan mahrum kalır. Bu mahrumiyet, çocuğumuzu olumsuz yönde etkilerken, diğer taraftanda evli insanlar arasındaki anlaşmanın önemini anlar ve gelecekte eş seçerken daha dikkatli olur. Huzurlu olmayan olmayan bir çiftin çocuklarına en büyük zararı, çoğunlukla kendi sorunlarına saplanıp kalmaları sebebiyle, iyi bir ebeveyn olmaya vakitlerinin takatlerinin kalmamasıdır. Sorunlu evliliklerin çocukları, ebeveyninden yeterince ilgi ve alaka göremediklerinden ruhsal ve davranış bozuklukları başgöstermektedir.

Çocuklar, nadirde olsa, bunu açıkça söylerler. Fakat aile çatışmalarının yaygın olduğu bir ortamda yaşayan büyükler, çocuklukların da anne ve babalarının ayrılmalarını istediklerini ifade ederler. Şuda bir hakikattir ki, ebeveynleri mutlu olmasalarda çocukları üzülmesin, mahcup olasın, boynu bükük olmasın diye, evliliklerini devam ettiriyorlar. Bu düşünce geçici olarak çare olabilir. Ancak gelecek açısından pek faydalı olmaz.

3.7. Yeni Bir Evlilik Yapan Ebeveyne Çocukların Tepkileri

Eşlerin yeniden evlenmeleri çocuklarla olan ilişkiyi etkilemekte ve bu ilişki giderek yok olmaktadır. Yapılan araştırmalarda üvey annenin ya da babanın önceki evliliğinden olan çocuklarını da beraberinde getirmesi daha büyük problemlere yol açacaktır. Ancak genç erkeklerin, üvey baba ile daha iyi ilişkiler kurdukları saptanmıştır.

Boşandıktan sonra yaşı genç olanlar, hayatını yeniden kurmak isterler. Fakat yetişkinler için ikinci evlilik güzel olsa da çocuklar açısından aynı şey söyleyemeyiz. Boşanmanın hemen arkasından, bir ebeveyne yaşamaya başlayan çocuk, anne ya da babasının evliliğiyle yeni bir şok yaşamaktadır. Kaybolan ve bir daha eski yerini almayacak olan ilk şey anne-babasının yeniden bir araya gelme gerçeğidir. Çocuklar anne babaları evlenmedikleri müddetce tekrar bir araya geleceklerini umut ederler. Yapacakları yeni bir evlilik bütün umutlarını yitirir. Anne-babanın yaşamına başka birinin girmesiyle birlikte çocuğa ayrılan zaman da sevgide de bölünecektir. Gerçekleşen bu evlilikle çoğu şeyde değişecektir. Evin ortamı, çocuğun hürriyeti, hatta oyun şekli bile şekli değişecektir. Çocuğun cinsiyeti, yaşı, kişilik özellikleri, gibi etkenler ikinci evliliğe bakış açısını ve uyum sürecini de etkiler. Küçük çocukların ve ergenlikten sonraki büyük çocukların ikinci evliliği ve dolayısıyla ikinci eşi çok kolay kabul ettikleri görülmektedir. Ergenlik çağındaki genç ise, uyum güçlüğüne en çok yaşadığı zamandır. Çocuğun, yeni gelen anne ile yaşayıp yaşamayacağı da önemlidir. Babasıyla hayatını devam ettiren bir çocuğun, annesinin yeniden evlenmesi ya da annesiyle yaşayan bir çocuğun babasının yeniden evlenmesi, farklı anlamalara yol açacaktır. Anneleriyle beraber yaşayan erkek çocuklar ve babalarıyla aynı evi paylaşan kız çocukları kendilerini evin erkeği ya da evin kadını olarak görebilirler. Bu durumda eve yeni gelen kişi, kontrolü kendi sağlamaya çalışacaktır. Öncelikle yapılması gereken bu evliliğin haberini çocuklara özenle incitilmeden verilmesidir. Eve yeni gelen ile birlikte yapılan kısa turlar, tanışmalar, kaynaşmalarına yardımcı olacaktır bu yakınlaşmaya.

Alacakları evlilik kararları, yetişkinlerin kendi hayatları ile alakalıdır. Çocuktan izin almak, çocuğun yaşına uygun olmayan sorumlulukların altına girmesine yol açar. Eşlerin bağımsızca aldığı kararı çocuğuna yalnızken söylemesi, çocuğun rahatça

konusmasına yardımcı olacaktır. Evlendikten sonra, herkesin birbirine alışması zaman alır, evlenmeden önce çok iyi anlaşılan çocuk ve ikinci eşler arasında yeni uyum süreci başlar. Bu süreç yaklaşık bir-iki yılı alabilir. Önemli olan, aile düzenini sağlam temel üzerine tutmak, ev içindeki görevleri, kişilerin katılımı sağlanarak paylaşmaktır. Ne kadar yeni düzen zor olsada, çocuklar bu evliliğin başarısız olmasını istemezler. Çünkü çatışmalar yeniden ayrılık korkusu oluşturur. Bu sebeple evliliğin iyi gitmesi gayret ederler. İkinci evlilikten gerçekleştikten sonra çocuğun diğer ebeveyniyle bağlantısı kopmamalıdır. Boşanma ve tekrar evlenme gibi olaylar, bireylerinin hayatlarında olumlu değişiklikler yapabilecek fırsatları karşımıza çıkarabilir. Aile fertlerinin bu konulardaki duygu ve düşüncelerini anlamak, onlarla empati kurmak, anlatılanları can kulağı ile dinlemek, yaşadıkları sıkıntı ve sorunları onlara açıklamak.

Çocuk, duygusal beslenmeden yoksun bırakılmamalıdır. Bu duygusal ve duygusal beslenmeden uzun süre yoksun kalan çocuklar:

- 1-Uyaranlara güç ve geç cevap verirler. Çevreye karşı ilgileri yoktur.
- 2-0turdukları yerde sallanma, kafa sallama ve vurma hareketleri çok görülür. Bunlar kendi kendilerini uyarma çabalarıdır.
- 3-Bedensel haz kaynaklarına ;Parmak emme, sallanma gibi sık başvururlar.
- 4-Yalancı söyleme, geri zekalılık çok görülür ve genellikle kalıcıdır.
- 5-Beslenme ve bakım yönünden iyi, yaşam şartları güzel olduğu halde halde hastalanma ve ölüm oranının çok olduğu araştırmalarla sağlanmıştır.
- 6-Yürüme, konuşma, tuvalet eğitimleri çok geridir. Bunun yanında çocuğun olumsuz davranışlarından korku, inatçılık, tartışma, uyku bozuklukları da ifade edilebilir. Çocuğun iki ile iki buçuk yaşlarına rastlayan boşanmalarda çocukta terk edilme korkusu görülmektedir. Bu durum boşanmadan sonra anne-baba arasındaki çatışmalar devam ediyor ise artmaktadır (Kaynaroğlu, 1984).

3.8. Tartışmaları Çocukla İlişkilendirmek

Çocuğumuz için evliliğimizi devam ettirmek mi yoksa boşanmak mı daha iyi olur, sorusunun cevabını bulursak bu konu daha iyi anlaşılacaktır. Araştırmacılar bu konuyu inceleyerek çok farklı neticelere ulaşmışlardır. Bu araştırmaların çoğu, sadece

boşanmanın tek başına etkisine değil, karı-koca arasındaki ilişkinin kalitesine de odaklanmaktadır. Eşler arasındaki tartışma önemli bir meseledir. Boşanmanın mı, yoksa tartışmanın mı bir evliliği yürütmeye çalışmanın daha olumsuz olduğu hususunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Araştırmacıların bazısına göre, ayrılık tek başına çocuk üzerinde olumsuz bir etki yapmamaktadır. Olumsuz etkiye sebep olan, daha çok eşler arasındaki tartışma ve olumsuz yaşantılardır. Esasında, çocukların psikolojik gelişimi için en ideal olanın, karı-koca arasında münakaşanın olmadığı evlilikler ya da tartışmasız boşanmanın olduğunu gösteren araştırma sonuçları vardır.

Şunu vurgulamak gerekirse, tartışma, boşanma süresince ve boşanma sonrasında da devam ederse bu durum çocuk için daha kötü olabilir. Bu ortamda, çocuğumuz için birlikteliğimizi sürdürmek mi yoksa ayrılmak mı daha iyi olur sorusunun cevabı, eşler arasındaki tartışmanın dozu ve karı-koca ilişkisinin kalitesinde aranmalıdır.

Önemli bir meselede, anne-baba-çocuk ilişkisidir. Boşandıktan sonra, çocuğun annesiyle hayatını devam ettirmesi, anne-çocuk ilişkisi, fiziksel yakınlığın biraz korunmuş olmasıyla, boşanma sonrasında bir süreklilik sağlamaktadır. Annesiyle beraber yaşayan çocuk için ihtiyacı olan baba desteği daha çok anne tarafından sağlanmaktadır. Halbuki boşanma, baba-çocuk ilişkilerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Önceki gibi, çocuk mekanı ve zamanı babasıyla eskiden olduğu gibi paylaşamayacaktır. Babasına, eskisine göre çok daha zor ulaşılacak ve daha az vakit geçirecektir. Yukarıda da cevaplamaya çalıştığımız gibi, çocukların ruhsal uyumu açısından sadece boşanma değil; eşler arasındaki uyumun, özellikle de, evlilik te tartışmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de aileyi kuşatan sebep ve sonuçları açısından ilk sıralarda yer almaya başlayan en önemli sorunlardan biri hiç kuşkusuz boşanma olgusudur. İstatistiklere göre Türk ailesi ve toplumu, Batılı toplumlara göre daha sağlam görünse de, ¹³ Türkiye’de boşanmalarda her geçen yıl belirgin bir artış gözlenmektedir. 2007 yılında ülkemizde 94.219 olan boşanma sayısı 2013 yılında 125.325’e yükselmiştir.¹⁴ Makasın gittikçe açılma eğiliminde olması toplumun en küçük

¹³ Batı toplumlarındaki boşanma oranları için bkz. “Avrupa’da Boşanma Oranları Artıyor”, www.dunyabulteni.net/index.php, (18.11.2013). ¹⁴ Bkz. www.tuik.gov.tr.

yapısı ve en sağlam kalesi olarak gördüğümüz aile yapımızdaki parçalanmalarının önemli boyuta ulaştığının göstergesidir.

3.9. Boşanıktan Sonra Çocuğun Uyumuna Yönelik Çalışmalar

Boşanmanın çocukların üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmeye yönelik birçok müdahaleler yapıldığı bilinmektedir. Baba evden ayrıldıktan sonra, çocukların yaşadıkları birçok problemin olduğu bir kaç araştırma ve izlem çalışmasıyla saptanmıştır. Bu olumsuz faktörlerin çok uzun yıllar hatta yetişkinlik hayatında bile devam ettiğinin bulunması sebebiyle çocuk ve ebeveynlere çeşitli müdahale yöntemleri uygulanmaya başlanmıştır. Genelde gelir düzeyi düşük ve psikolojik hizmetlerden yararlanması çok zor olan ailelere yapılan müdahalelerden bahsedilmektedir. Örnek verecek olursak, ayrılıktan iki yıl sonra karı koca arasındaki tartışaların azaltılması ve birlikteliğin artırılması için anne ve babaya bir müdahale programı uygulanmıştır. Bu program sonrasında eşlerin boşanma sonrasındaki ilişkilerini düzeltmek çocuklarının ayrılık sonrasındaki uyum düzeylerini arttırmak planlanmıştır. Boşanma süreci boyunca anne-çocuk ilişkisinin bağlanma teorisi ve kuşaklararası bakış açısıyla incelendiği çalışmalar da yeni çalışma alanları oluşturmaktadır.

3.10. Boşanmış Aile Çocuklarına Kimler Yardım Edebilir?

Psikoloğa gitmek, bir bakıma akıl hastanesine gitmekle eşdeğer sayılıyor. Ebeveynler çocuklarını psikoloğa götürmek günlerce düşünüyor, problemleri çözmek için çeşitli yöntemleri deniyor ve son çare olarak bir psikoloğa gidiyorlar. Psikoloğa gitmeye karar verinceye kadar sorun iyice derinleşiyor.

- Aileler psikologlara çocuklarıyla şu durumlarda başvurabilirler;
- Gelişim kontrolü için.
- Davranış ve uyum bozuklukları, hastalıkların tedavisi, sakatlıklar için.
- Aile ile ilgili sorunlar ve yaşam değişiklikleri için.
- Psikolojiyle ilgili sorulara yanıt için.

Boşanma, aile fertlerinden birinin ölümü, bakıcının değiştirilmesi, şehir,ilçe veya ev değişikliği, okula başlama, kreşe başlama, kardeş doğumu ve annenin işe başlaması gibi yaşam değişiklikleri çocuklar için önemli duygusal sorunlara yol açabiliyor. Yetişkinler gibi, çocuklar da bu tip değişimlerden farklı düzeylerde etkilenebiliyorlar. Bu değişimlerden önce psikologa başvurarak çocukların bu değişime hazır olup olmadıklarını öğrenmekte ve hazır değillerse bu olayların çocuklara nasıl aktarabilecekleri konusunda danışmakta yarar vardır. Özellikle, boşanma ve kardeş doğumu konularında mutlaka birkaç seanslık danışmanlık alınması gerekir; birçok çocuk bu değişimlerden çok etkilenmektedir

(<http://www.annecocuk.com/cocuk/psikoloji/psikolog.htm>).

Bazı anlar vardır, kendimizi sebepsiz de olsa huzursuz hissederiz. Çocuklar için böyle anlar daha da zordur çünkü, bu huzursuzluklarının geçici olduğunu anlayamazlar. Bunun üstesinden gelebilmek için sevgi, güven veren bir dinleyiciye ihtiyaçları vardır.

Çocukluğun ilk yıllarında, bebekken çocukta bir güven hissi oluşur ve sosyalleşir. Çocuk büyüdükçe tutum ve davranışları da değişir; buna rağmen eşlerin rolü azalmaz, fakat farklı olur. Bu durumda anne-babanın yapacağı en doğru şey, çocukların yaş, kişilik ve zamanın şartlarına göre onlara anlayacağı bir şekilde açıklamada bulunmaktır. Bu durumda cinnet geçirmiş veya çok genç bir çocuk, sadece açıklamalarda mutmain olmayabilir. Eşlerin bu durumlara daha hassas olmaları gerekir. Gelecekleri hakkında karar alırlarken çocukların görüşlerini de hesaba katılmalıdır. Çocuğa hiç kimseyle taraf tutmaması öğretilmelidir. Eşler birbirlerini görmek istemellersede, çocuğun her ikisini de görme ve ziyaret etme hakkı vardır. Eşler birbirlerine karşı olan duygularında aldatıcı olamamalıdır. Bu duyguların nasıl olduğu ve kime yönetildiğinin belirlenmesi önemlidir.

Ailenin ve akrabaların önceden beri var olan sorunları çözebilme yetenekleri yetersiz kalabilir. Yardımın etkili ve faydalı olabilmesi için onun hemen yapılması gerekir. Boşanma çoğu kez iletişimde bir kopma meydana getirir. Tüm çocuklar , aile üyelerini bir araya gelip konuşarak, sosyal hizmet uzmanları ile iletişime geçilerek bir adım atılmalıdır. Sosyal yardım hizmeti yapanlar bir aracı bulup, sarsılmış evlilik

bağlarını göz önünde bulundurarak, ebeveynlik rollerinin devamını sağlar. Kızgınlık içindeki eski eşler, çocuklarına boşanma konusunda neler olduğu hususunda ve konuşmada birbirlerine karşı suçlayıcı suçlayıcı sözler söylememekte zorluk çekerler. Öyle bir zamanda, ustalıkla, maharetle, o andaki birlikteliğin karşılıklı suçlamaları birbirleriyle değiş tokuş yaptırmak değil, gelecekle ilgili düzenlemeler yapmak olduğunu anımsatarak tarafları sadede getirebilir. Birçok dul ebeveynin, artık eşleri yanlarında olmayınca, iyi bir ebeveyn olduklarına güvenleri kalmamış olabilir. Onların da kendilerine özgüven kazandırarak normal durumlarına dönmelerine yardım edilmeleri gerekir. Çocuklara, net olarak kendilerine neler olup bittiğini anlamaları hususunda yardımcı olunabilir. Çocuklar bazıları için her iki ebeveyne de taraf tutmamak çok zor bir olaydır. Bu çocuklara, tarafsız kalmaları hususunda öğüt ve nasihat verilmelidir. Anne-babaları için kendilerini sorumlu hisseden çocuklara, her şeye rağmen ebeveynlerinin onlardan sorumlu oldukları anımsatılmalıdır.

Sosyal Hizmet Uzmanları: Okullara bağlı olarak çalışan sosyal uzmanlar, boşanan ailelere yardım ve hizmet edebilecek çok özel bir konumda bulunurlar. Eşlerin bir çoğu resmi görüşme, randevu alma, masraf, vb. koşulları bahane ederek ilk görüşmeye gitmekten çekinirler, sanki büyük sorun varmış da tedaviye gitmeleri gerekiyormuş gibi hissederler.

Doktorlar: Eşler evliliklerindeki huzursuzluktan rahatsız olup profesyonel yardım aradıkları zaman, ilk önce akıllarına doktorlar gelir. Bu çoğunlukla bir aile hekimidir, aileyi ve onun zorluklarını iyi bilen ve ortaya çıkabilecek problemlere de en iyi cevabı verebilecek onlardır. Doktorlar, aile hayatının ne olduğunu en iyi bilen ve gizli bilgilerin emanet edilebileceği seçkin insanlardır.

Psikolojik danışmanlar: Ayrılık, aileden birisinin ölümü, şehir, mahalle veya ev değişikliği, okula başlama, kardeşin doğumu ve annenin ilk defa işe başlaması gibi hayat değişiklikleri çocuklar için çok önemli sosyal ve duygusal sorunlara yol açabilir. Büyükler gibi, çocuklar da bu değişimlerden farklı şekillerde etkilenebilirler. Bu değişimlerden önce bir psikologa danışarak çocukların bu değişime hazır olup olmadıklarını öğrenmekte gerekir. Şayet hazır değillerse, bu olayları çocuklara nasıl anlatılabileceği hususunda, danışmakta fayda vardır. Boşanma ve kardeş doğumu

hususunda mutlaka danışmanlık alınması gerekir, birçok çocuk, bu değişikliklerden çok etkilenmektedirler.

Öğretmenler: Anne-babadan sonra çocuğun yaşamında en önemli kişiler öğretmenlerdir. Dört-beş yaşından başlayarak okul bitinceye kadar, çocuk bakım ve gelişiminde, çocuğun her haliyle ilgilenen öğretmenlerdir. Duygusal nedenler bunların başında gelir ve öğretmenler bu sorunları anlamak ve onları ortadan kaldırmak durumundadır. Öğretmenlerin, çocukların yaşamlarında çok önemli olduklarına muhakkaktır. Bir öğretmenin bir öğrenciden istediği, o öğrenciyi başarıya ulaştırmaktır. Kendisinden üstün başarı beklenen çocuk, başarısızlık beklenen çocuktan daha iyi sonuçlar alabilir. Çocukları bazılarında, anne-babaları yeni ayrılmıştır ve evdeki huzursuzluğun bütün yükünü omuzlarında taşımaktadırlar. Bu durumda çocuklar çok gendişe ve korku içerisindedirler. Buna karşın eşlerin ayrılmasından, mutsuzluğun azalması sebebiyle çocuk rahat bir nefes alır. Boşandıktan hemen sonra sınıftaki başarıları azalır, ancak bu azalma devam etmez. Sonuç olarak belirtmek gerekir ki, öğretmenler boşanmadan etkilenen çocuklarla irtibata geçip onlara zaman ayırmalıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada Avrupada, Aile Dağılmalarının Çocuğun Üzerindeki psikolojik, sosyolojik, etkileri incelenmiş ve şu sonuç ve öneriler ortaya çıkmıştır:

Ayrılığın sebepleri incelediğinde öncelikle, ayrılığa yol açan temel sebep, sağlıklı evliliklerin neden olduğu görülmüştür. Tüm dünyada, özellikle Avrupada aileler bir değişim geçirmektedir. Bu değişimde sosyo-kültürel ve ekonomik yapıdaki gelişmeler önemli rol oynamaktadır.

Ailenin kuruluşunda, kuruluş aşamasında evlenecek kişiler eskisine nazaran daha fazla söz sahibi olmaktadır. Bu bağlamda, ailenin hacmi küçülmekte ve büyük aileden, çekirdek aileye geçiş yapılmaktadır. Çekirdek aile yapısının yaygınlaşmasına karşılık aile çevresinin desteği sürdüğünden, ailelerin kapasitesinin küçülmesi, eşlerin cinsiyetine göre farklı sonuçlara yol açmamakta ve önemli bir sorun olarak görülmemektedir. Kültür ve ahlak anlayışlarındaki toplumsal farklılıklar, aile fertlerinin birbirlerinin tutum ve davranışlarını değerlendirilmesine ve önlenmesine giderek daha çok katkı yapmaktadır. Mesela; kadınlar şiddet kullanan eşlerine karşı daha duyarlı ve dirençli duruma gelmişlerdir. Sosyal durumlarla güçlenen kadınlar aile içinde erkek egemen yapıdan kaynaklanan rol dağılımına, daha güçlü ve dirençli bir biçimde karşı çıkmaktadırlar. Bu sebeple, kendi egemenliğini kaybetmek istemeyen erkeklerin, karşı koyması ile karşılaşmaktadır. Bu da aile içinde tartışmaların gittikçe daha çok yaşanması sonucunu doğurmaktadır.

Evliliğin kendisinden beklenen sosyal yararı sağlayabilmesi için önemli bir etkende resmi nikahın yapılmasıdır. Bir resmi nikahın var olması, çocukların hakları, miras konusundaki tereddütlerin bertaraf edilebilmesi ve erkeğin kuma getirmesi ihtimalinin azaltılabilmesi için resmi nikahın uygulanması gereklidir. Bununla birlikte, kültürel değişimlere açık şehir kesimde resmi nikahsız beraberlikler yaygınlaşmaktadır. Bu konumdaki bir ailede eşlerin birbirlerine karşı hukukta tanınmış hakları veya yükümlülükleri söz konusu olmadığından, ayrılma halinde eşlerin ve çocukların durumu, boşanmış ailelerin durumundan daha kötü bir hal almaktadır.

Ailenin kuruluşunda ilk basamak olan evliliğin, doğru ve sağlıklı bir evlilik olması, sağlıklı aile düzeninin birinci şartıdır. Sağlıklı ve mutlu bir evlilik için, eş adayları öncelikle doğru bir eş seçimi yapmalıdırlar. Eşler birbirlerini iyi tanımalı, yakınlarının bilgisine ve yardımına başvurmalı ve gerekirse evlilikten vazgeçebilmelidir. Eşler kadar yakın akraba, dost ve arkadaş çevresinin de evliliğin sağlıklı devamına katkısı yapması önemlidir. Dikkatli bir biçimde problemleri çözmek amacıyla, aile içine müdahale etmekten kaçınılmamalıdır.

Birçok araştırmada, boşanmanın çocuk üzerindeki uzun süreli etkilerinin oldukça uzun süre olumsuz olarak devam ettiği görülmüştür. Çocukluk dönemlerinde eşlerin boşanmasına şahit olan çocukların, yetişkinlik çağlarında, boşanmanın olumsuz etkilerini yaşadıkları belirtilmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda çocukluk dönemlerinde ebeveynleri boşanmış kişilerin, kendi evliliklerindeki boşanma oranının, anne-babaları boşanmamış bireylere göre daha yüksek olduğu saptanmış; bu sonuçların, boşanmanın bireyler üzerindeki uzun süreli olumsuz etkilerini kanıtladığı öne sürülmüştür. Çocukların boşanmaya uyum sağlamasında önemli faktörlerden birisi de, boşanma sonrasında hem annenin, hem de babanın çocuklarıyla kurdukları ilişkinin kalitesidir. Sonuç olarak çocukların hayatında anne-baba ilişkilerinin son derece önemli olduğu açıktır. Eşlerin boşanması ise, çocuk için oldukça zor bir süreçtir. Boşanmanın getireceği, güvensizlik, belirsizlikler, korku, endişe ve kaygılarla başetmeye çalışan çocuk için, ebeveynlerin sergileyecekleri tutarlılık çok önemlidir.

Anne-babalar ayrıldıktan sonra uygarca ilişkilerini sürdürmeli, boşanmanın ne olduğu açık bir dille çocuğa anlatılmalı, anne-baba eski eşinden öç almak düşüncesiyle çocuğu diğer ebeveyninden yoksun bırakmamalı ve çocuğu sevme yarışına girerek, abartılmış bir şekilde eğitilmesine çalışılmamalıdır (Şermin, 1992).

Boşandıktan sonra, eşle ilgili olumsuz duygu ve düşünceler çocuklara yansıtılmamalıdır. Eşe duyulan kin ve kıskançlık çocuklara hissettirilmemelidir. Çocukların bazısı, boşanma sonrasında ebeveynleri üzülmüşler diye duygularını ifade etmekten kaçınarak her şey yolunda gidiyormuş gibi davranabilir. Bastırılan bu duygular ve tutumlar farklı rahatsızlıklara yol açabilir.

Uzman ekipten oluşan, aile danışma merkezleri kurulmalı, evlenmeden önce çiftler, dini kurumlardan ile aile danışma merkezlerinden rehberlik ve danışmanlık yardımı talep etmelidirler. Kocasından ayrılmış annelerin, çocuklarıyla olan ilişkilerinde, sahasında uzman kişilerden yardımı almaları çok önemlidir.

Boşanmış ailele çocukları, yaşadıkları olumsuzluklar konusunda bazen kendilerini yalnız hissedebilirler. Onların hiçbir zaman yalnız olmadığını ve bu durumu yaşayan diğer kişilerin varlığını onlara hissettirebilmek için bu olayları yaşamış olan çocuklar, bir araya getirilmeli, hislerin paylaşılması sağlanmalıdır. Böyle şekilde olduğu takdirde paylaşılan duygular, kendini yalnız hisseden çocukların yalnız olmadığını gösterebilmek açısından, ocuk üzerinde olumlu etkiler yapacaktır.

Sonuç olarak, çocukların hayatında anne-baba ilişkilerinin son derece önemli olduğu malumdur. Eşlerin boşanması ise, ocuk için oldukça zor bir süreçtir. Boşanmanın getireceği, , güvensizlik, belirsizlikler, sıkıntı, üzüntü, endişe ve kaygılarla baş etmeye çalışan ocuk için, anne ve babasının tutunacağı tavır çok önemlidir.

KATNAKÇA

Akyüz, 1983, 4. vd Emine, Medeni Kanuna Göre Müşterek Hayatın Tatili, Ayrılık ve Boşanmada Çocuğun Korunması, Ankara 1983

ANKAY, Aydın. (1998). Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları. Ankara

Benedek, E.P. ve Brown, C. F. (1997). Boşanma ve Çocuğunuz (Çev. S. Katlan). Ankara: Hyb Yayıncılık.

CÜCEOĞLU, D. (1998). Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistiki Açidan Değerlendirilmesi. Sosyoloji Konferansları, sayı: 25, 59-69

Çiğdem, Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması, Ankara 1996

DOMINIAN, Jean (1974). Boşanma. (Çev.Mehmet Harmancı), İstanbul: Koza Yayınları

Fine MA (1997) Helping children cope with marital conflict, divorce, and remarriage. Psychotherapy in Practice, 3:55-67

Hamza, İslam Aile Hukuku, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, C. II, Ankara 1993

Huurre T, Junkkari H, Aro H. Long-term psychosocial effects of parental divorce a follow-up study from adolescence to adulthood. Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci 2006; 256:256-263

KAYNAROĞLU, Nilgün. (1984). Orta Sosyoekonomik Düzeydeki Boşanmış Ailelerin Altı Yaş Grubu Çocuklarındaki Psikososyal Özelliklerinin İncelenmesi. Ankara H. Ün.Sağlık Bilimleri Enstitüsü

KESKİN, I. (2007). Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar (Niğde İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MANGIR, Mine.; ALİSİNAOĞLU, Figen. (1993). Boşanmış Ailelerden Gelen 17 Yaş Grubu Gençlerin Kendini Kabul Düzeylerinin İncelenmesi. Ankara:Ankara Ün. Ziraat Fakültesi Yayınları: 1310.

ÖZ, İlkin. (1995). Çocuk ve İletişim. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÖZ, İlkin. (1997). Çocuk ve Aile. Ankara: Kök Yayıncılık, 2. Baskı.

Öztürk, M. (2008). Boşanmış Ailelerde Çocuk. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖZTÜRK, Murat. (1997). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 7. Basım.

ROSENBERG, NI.. (1965). Society and Adolescent Self-Image. New Jersey: Princeton University Press

SARAN, Nilgün(1991). Aile Hayatı ve Toplum. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Aile Yazıları 3, 135-143.

SHELTON, L. A. (1969). A Comparative Study of Educational Achievement in OneParent and in Two-Parent Families. Doctoral dissertation. University of South California, USA.

Şenol, S. (2006). Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı. Ankara: Hyb Yayıncılık.

ŞERMİN, R. (1972). Ruh Sağlığı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

ŞİRVANLI-Özen, D. (1998). Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Turan Cebeci, S. C. (2009). Tam Aileye ve Tek Ebeveyne Sahip Ailelerden Gelen 7 – 12 Yaşları Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

WALLERSTEIN, Jean.S.; Kelly, James.B. (1980). Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce. New York: Basic Books.

Yalçınkaya/ Kaleli, 1988, 314 vd., Savaş, 1993, 524 vd., Aktan, 1993, 409 vd.).

Yavuzer, H. (2003). Çocuğu Tanımak ve Anlamak. İstanbul: Remzi Yayınevi.

YÖRÜKOGLU, Atalay. (1980). Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: Türkiye İş Bankası

YÖRÜKOGLU, Atalay. (1994). Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları,19. Basım.

İnternet Kaynakları:

<http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders4.html>

<http://www.annecocuk.com/cocuk/psikoloji/psikolog.htm>

<http://www.gebelikrehberi.com/cinsellik/bosanma.Asp>

<http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/aileterapisti.htm>

<http://www.kulturelbellek.com/cocukluk-donemi-nedir-cocuk-kime-denir/>

<http://www.Psikiyatriksosyalhizmet.com/aile-kavrami-ve-tanim>

ÖZGEÇMİŞ

Veysel POLAT TOKAT-1968

Adres: Fachschulst 8 6166 FULPMES

Gsm: +43 660 728 91 83

E-mail: veysel-akif@hotmail.com

Askerlik Durumu: Yaptı (2005.2006)

Kariyer Hedefi:

Meslekte daha faydalı olmak

Eğitimi:

Lisans: EL-EZHER ÜNV. KAHİRE/MISIR (2007-2011)

SİVAS CUMHURİYET ÜNV. (2011)

Lise: Tokat İmam Hatip Lisesi (1984-1991)

İlköğretim: Tokat Çayören Köyü İlkokulu (1976-1981)

İş Deneyimi:

2003-devam Vaiz

Yabancı Dili:

Almanca: Okuma ve yazma iyi, konuşma orta

Arapça: Okuma, yazma, konuşma iyi

